

Ljubljanski

VZVOZ

Leposloven in znanstven list.

Štev. 8.

V Ljubljani 1. vélikega srpana 1891.

Leto XI.

Pri molitvi.

Zvezdá krdelo, mesec bléd
Krasí nebó večérno,
Pri oknu z vnukom sivi déd
Molítev moli véрно.

Pod lipo mladcev zbor cvetoč
Prepeva si na vási,
Razlega spév se v tiho noč,
Tjá k dedu se priglási.

Posluša déd. Vabeči spév
Sladkó se mu prílega,
Odmev njegov kot solúčni sév
Gorkó mu v dušo séga.

Zamisli se . . . Pod lipo kdáj
Takó je 'on prepeval,
Ko še mladostí cvetne raj
Srcé mu je razgreval.

Továriš mnogi ž njim je vnet
Prepeval spév zveneči,
Tedáj je ves njegov bil svet,
In on — príjubljen sreči.

Tedáj . . . A danes? Déd molcé
Podpré se z vélo róko,
V očéh mu mesec zrè solzé,
Na lici bol globóko.

Za njim je vse! Dovòlj, se zdí,
Prevèč je stárec živél,
In vender: kakor sèn zbeží,
Takó je on — osivel.

Osivel — sam! Sáj grobni hlad
Objema zdáj drugóve,
Ki nékdaj ž njimi čvrst in mlad
Prežil je zláte duóve.

Pozimski solnca medli žar
Življenje pač je táko,
Ko mine starcu slednji čas,
Težénje mine vsako.

A biti mora! ;Déd solzán
V nebó pogled obrne:
Saj skoro zvezde svit mračán
Njegove se utrne.

Utrudil pot mu je korák,
Dovòlj je v svetu živél,
Čepráv, kot sèn zbeží sladák,
Takó je on osivel.

Zvezdá krdelo, mesec bléd
Krasí nebó večérno,
Še dolgo z vnukom sivi déd
Molítev moli véрно . . .

Gr. Novák.

Ob Terku.

Čeče Terek po ravni zeleni
 Iz Kavkaza v daljno Črno morje.
 Brstno travo širih stép napaja,
 S šumom ziblje v sèn kazaško deco,
 V dnú prozornem se nebó mu zrača,
 Zláto zjutraj, srébrno ponoči.
 Modra reka, hči prozorna stépe,
 Kaj li váli srebropéni danes
 Niso mótni v tvoji globočini?
 Bòj vihrál je ob zibeli tvoji,
 Ob zibeli tvoji pod Kavkazom.
 Ródné sine je sovrag porazil,
 Kri kazakov srčnih je pretakal . . .
 A poznala ti sí svoje sine,
 Drágo krvco spili so bregovi,
 Da ob tebi v zemlji napojeni
 Nékdaj vzklije národ-osvetitelj.

Noč nebó je z zvezdami posula,
 Mesec plava na brezmerem svodu.
 Na pobrežji jezditá kazaka,
 Nikon jezdi črnokodri vranca
 In Nikita sivolasi belca.
 Tiho stárec mladcu toži spredaj:
 »Most je blizu, Nikon, dom je blizu
 Kaj porečeš matki, duši mili,
 Ko ti sname rog, odpaše kiužal?
 Kaj porečem jaz soprogi, starki,
 Ko objame v veži me plakaje?«
 Odgovarja Nikon spremljevalcu:
 »Ljuto méče sva sukala v bóji.
 Po životu do krvi sem ranjen.
 Sramovati kaj se trebá matke?
 Zdaj, Nikita, prosim te plačila
 Dáj v plačilo hčer mi Volodiuko,
 Kot očesa zénico jo ljubim!«
 Vzdihne stárec, trpko se nasmehne,
 Tiho potlej Nikonu šepéče:

»Kje je zmaga naša danes, kaži?
 Težek jarem je sramote jarem
 Za junake vsèkdar zmagovite,
 Ko sovragu diči lovor čelo.
 Jaz proslavljam naj poroko hčere,
 Ko sovražnik z zmago venčau vriska?
 Nikon, pústi up in téši méne!«
 Véter dihne na prostrano stépo,
 Trava žolta v dalji se zaziblje,
 Sljuka mahne s krili v snú med trstjem,
 S temnih bórov vrán vzletí čez reko.
 Nikon z vranca nagne se k Nikiti,
 Nánj proseče se ovrè in reče:
 »Zadnje bitve nisva bila danes.
 Ko iz nova prihrumí sovražnik
 Čez Kavkaza vrhe sive k Terku,
 Zmage venec nam takrát se zvije!«
 Stresne glavo in zajéca stárec:
 »Évo mosta — bližava se dómu.
 V duši peče me, peklenko peče . . .
 Nikon, pústi up in téši méne!«
 Vranec stopi na lesena bruna,
 Stopi belec — zabobné podkove
 S kónj ozreta se pod most kazaka.
 Svòd odseva sinji iz globéli;
 Zvezda jima zabrlí naproti,
 A utrne se kot blisek z néba.
 Vidi stárec zvezdo in zaklikne:
 »Glej utrinek, Nikon, zlatožarni!
 Bila zvezda slave je kazaške . . .
 A šepéče tiho prédse Nikon:
 »Bila je le zvezda sreče moje.«

* * *

Utrnila se je zvezda z néba,
 Utrnili dve v očesih solzi.
 Solza žalna — Nikonu, ljubimcu,
 Solza žalna — hrabremu Nikiti.

Bistrán.

4000.

(Času primerna povest iz prihodnjih dób. Po vzorih dr. Ničmaha napisal dr. Nevésekdo.)

(Dalje.)

VII.

Drugo jutro me je vzbudilo na trdih deskah. Vse kosti so me bolele, in glad me je davil. V ječi sem tičal, in najmanjše jedi mi ni pripravila dobrotna roka. Tudi posode z vodo ni bilo, kakeršne so bile pred 2000 leti v najslabšem zaporu. Ko se spustim s plesnivih desák na ilnata tlà, razprši se tolpa podgan v vse kote; pod stopáli pa mi malone zaplúška, toliko je vode po zemlji. Poskušam močna železna vrata, ali bi se ne dala odpreti; toda brezuspešno; zakličem, da bi privabil morda stražnika; razlega se sicer glas po hodnikih, ne priklíčem pa žive duše! Obrnem se na drugo stran, kjer v temnem kotu opazim na pol skrita vratca. Močno se začudim, ko vidim, da niso zaprta; brez vsake težave jih odprem in stopim na nekakšno dvorišče. Po kamenitem tlaku je poganjala redka trava, in pajek je od stene do stene napredel umazano mrežo svojo. Visoko tam góri se je kazalo nekoliko modrega nebá; iz tega se je videlo, da je to zapuščeno dvorišče še v mestnem ozidji, čegar strmo zidovje ga je obkrožalo. Krenem po tlaku dalje; povsod jednaka zapuščenost in samota! Dospem do kraja, kjer mi visok železen paž zaprè daljši pot. Onikraj paža se razgrinja širen vrt s pisanimi gredicami in belo posutimi stezami. Bila je jesen, ali vender je po tem kraji kalilo marsikatero cvetje. Zadí se je dvigala s svojimi stebri in stolpiči mogočna in krasna palača; na nji pa se je vse lesketalo od zlatá, kakor bi gledal tempelj, katerega je nekđaj kralj Salomon sezidal Gospodu na čast.

Ko še gledam čarobno krájino pred sabo, zapojó zvonovi z visokih stolpov, da mi zašumí v duši, kakor nekđaj, ko mi je pel še

Sv. Vida zvon; solnce se mi je prikazalo izza ozidja, da je bilo takoj vse svetlo, in rahla sapa je zavela, da se je zazibalo stotero cvetje, da se je gibalo tudi vejevje, in da je ž njega padalo zlato sadje v zeleno travo. Komu se je priklanjaló cvetje? Tedaj je stopila izza zelenega grmičja déklica, cvetoča in krasna, da je pred njo hipoma otrpnila in onemogla lepota prirodna. Ali naj jo primerjam vitki jelki, kipeči s trde skale proti nočnemu nebu, s katerega se ji naproti lesketá véčna zvezda; ali naj jo primerjam plahi srni, ki ob robu temnega gozda z velikim svojim očesom opazuje rodovito polje, kamor si ne upa? Ali naj jo primerjam gazeli, katero je levje rjojenje prebudilo iz kratkega počitka, da od brezmejnega strahú otrpne, kakor bi že čutila v sebi ostre zobé orjaka-krvoloka?

Bila je kakor jelka, in kakor plaha srna je obstala na belem poti; nje veliko okó se je uprlo váme, da se mi je pretreslo srce, in da se je v tistem trenutku v to ubogo, toliko da ustvarjeno srce naselila ljubezen z vso pozemeljsko srečo in nesrečo svojo.

Stopila je bliže, in nje obličje se je kopalo v jutranji zóri, ko me je tiho povprašala:

»Ti si tujec, katerega so zaprli véčeraj?«

»Dà, prav tisti!«

»Moj Bog, kakó si mlad! Ali si res krivovérec, kakor pripoveduje nadvikarij Gregorij?«

»Poglej na okrog! Bog se nam kaže povsod; kakó bi bilo mogoče, da bi ga ne spoznali?«

»Torej véruješ v pravega Bogá?«

»Vérujem!«

»In v Kristusa, Odrešenika našega?«

»Vérujem!«

»In v čisto Devico, katera ga je porodila grešnemu svetu?«

»Vérujem!«

Razjasnil se ji je obraz, in radostno je izpregovorila:

»Sedaj véem, da te ne sežgó na grmadi, in da mi je dovoljeno govoriti s tabo. Ali te smem vprašati še kaj?«

»Vprašaj!«

»Odkod prihajaš?«

»Z visokega severa, kjer kalí le malo cvetja in kjer je zemlja malone vse leto zavita v sneg.«

»Česa iščeš pri nas?«

»Spoznati hočem kraje in rodove.«

Molčala je nekaj časa, potem pa živahno vprašala:

»Ali si bil že na naboru, in ali so te potrdili za zakon? Ali si pustil domá ženo, v cerkvi s tabo poročeno?«

»Nikogar nisem pustil na dômu, in nikdo ni točil solzâ, ko sem odhajal v tuji svet.«

»Torej šele prideš k naboru?«

»V krajih, ki so me porodili, ne poznajo takih naborov.«

»Ženiti in možititi se vam je tedaj sploh prepovedano?«

»Nikakor ne!«

»Moj Bog, kakó pa se ženite in možite? Kje si dobiš zakonsko ženo, če ne pri naboru?«

»Ako se dva poročita na visokem severu, združila ju je ljubezen.«

»Ljubezen! Kaj je to?«

»Z besedo se ne dá povedati. Kakor se posuje spomládi zeleni travnik s pisanim cvetjem, da ne vémo, od kod, takó pride ljubezen v srca naša. Pride sáma hipoma, kakor strela, ki udari iz črnega oblaka!«

»Ostane li potem vedno cvetoča ta vaša ljubezen? In če zvene, če se potem posuší?«

»Prava ljubezen vedno zelení in dan za dnevom poganja nove cvetove!«

»Ni li greh takšna ljubezen?«

»Je li greh, ako cvetè vrt pred tabo? In greh naj bi bilo, če se ti razcvetè srce? Cvetje, jedno in drugo, ustvarja večni Bog, ki je ustvaril človeka, da je deležen sreče.«

Obrnila se je od mène in se zagledala v krájino pred sabo. Belo roko si je položila na zamišljeno čelo, in dolgo časa je premišljala.

»Mislim in mislim«, izpregovorila je končno, »in vender ne morem ugeniti, kakšna je ta vaša ljubezen! Morda je sreča, morda nesreča. Sam Bog to vé!«

Nató dostavi: »Visoko je že priplulo solnce! Brat me čaka, in napočil je trenutek, da odidem. Bog bodi s tabo, tujec!«

Hotela je oditi.

»Pri nas na severu«, izpregovoril sem, »ne poslavljata se takó hladno pravovernika, ako sta se slučajno srečala na poti življenja.«

Prihitela je nazaj.

»Evo ti roke«, rekla je sramežljivo, »in v molitvi svoji se te bodem spominjala!«

Vidno se je pretresla, ko sem se doteknil nje roke, in do lãs se ji je zardèl rožnati obrazek.

»Pregrešno je«, zaihtela je, »če podaja ženska roko moškemu, ki ni bil izbran zánjo na naboru!«

»V ta greh ne vérujem«, odgovorim srčno.

»Pri vas tega ne štejejo v greh?«

»Gotovo ne, in pravoverniki se poslavljajo po vzgledu Kristusovem.«

»Kakšen je ta vzgled?«

»Poljubljal je celó sovražnike svoje, in pravoverniki naj bi se ne poslavljali s poljubom?«

»S poljubom?«

Skočila je od ograje, prav kakor da jo je pičil gad v beli prst.

»S poljubom se poslavljate?« rekla je tiho.

»Takó je navada naša, in božji svečeniki jo odobrujejo. Odrešenik naš je poljubil celó izdajalca svojega!«

»Pri nas pa je prepovedano!«

Srčno odide po peščenem poti. Že sem menil, da me zapusti. Obstala je in se ozrla po vrtu. Potem pa je obrnila zorno lice proti méni, in nje okó me je obsevalo dolgo dolgo. Nató je bila bliskoma pri ograji, in toliko da je čulo uhó nje plašne besede:

»Posloviva se po vaši navadi!«

Že je pritiskala svoje lice k mrzlemu železju, in na to lice, volno kakor ličeece dozoreli breskvi, pritisnil sem usta in učakal prvi srečni trenutek na stari materi zemlji. Ona pa je zbežala po zelenih tratinah, kakor vitka gazela.

Azrael, váruj jo in ohrani jo méni, da mi vsaj jedna kaplja osladí grenko trpljenje zopetnega življenja!

Zrl sem za njo, ko je čimdalje bolj izginjala med zelenjem. Časih je postala in se ozrla po méni. Potem pa se je skrila za drevjem, prav kakor boginja, katera se mi je le za trenutek prikazala izmed temnih oblakov.

»Kdo je bila?« vzdihnil sem k Azraelu, da bi mi razkril temo, ali angelj Gospodov ni hotel uslišati vzdihanja mojega.

Vrnil sem se v zápor. Potrte so bile močí mojega duha, in čutil sem prvo nesrečo. Leno je lezel čas, in kaplje, od stropa padajoče, in živali, po blatnih tleh švigajoče, vzbujale so še večjo žalost v osamelu duši moji. Pol dneva je minulo, ko je šele zarožljaj ključ v vratih. Vstopil je strežnik z rmeno paličico in mi naznanil, da me kliče prédse pater polkovnik.

Stopivši v vežico, čul sem polkovnika, ko je ravno izpregovoril patru majorju: »Imeti mora veljavnega zagovornika. Ravno kar sem

dobil dekret, da se mu izpit odpušča, in da se mu brez ovire dovo-
ljuje stopiti v mesto. Kaj praviš ti, amice?»

»Kaj naj rečem?» zagodrnjá pater major. »Bolje bi bilo, da so
ga sežgali ali živega zakopali v zémľjo! Po takih tujcih prihaja po-
hujšanje v mesto, prej ali pozneje! Poslušaj me, pater polkovnik,
prej ali pozneje!»

»Dobro govoriš, amice! Saj vedno pravim, da je nadškof Mar-
tinus prenehak; hodi le po srednjem poti, in ta je dandanes najslabši.
Ko bi še živel Jacobus LVII., bil bi drugače podkuril temu tujcu!
Drugače, mi Hercle!»

»Sedaj se mu vrne tudi konj s prtljago«, zastoče pater major.
»In méni bi bil to takó pripraven konjiček!»

»Ne morem ti pomagati, amice!« odgovori pater polkovnik,
»evo ti dekreta; le-tá ti jemlje vsako nádejo!»

Poklical je stražnika v sobo in mu izročil dekret, s katerim me
je nadškof Martinus spričo pastirske svoje oblasti oprostil stopiti pred
sveto komisijo za izpraševanje tujcev in mi dodelil milost, da sem
smel iti brez ovire v njega stolno mesto. Strežnik me je vodil nató
po različnih temnih hodnikih, dokler nisva dospela do visokéga por-
tala, skozi katerega mi je vabno zasijal krasni jesenski dan.

»Semkaj te moram postaviti po ukazu patra polkovnika«, iz-
pregovori rmeni stražnik; »za ta pot mi znaša pristojbina pet lir.
Plačaj!»

Plačam mu in ga odpravim. Stopim na solnce. Bil sem na
majhnem trgu tik mestnega ozidja. Pred mano na levo in desno stran
so se razprostirale mestne hiše in brezšteviline cerkve s stolpi. Ozke
ulice so se pričenjale kakih dvajset korakov od méne in držale v sre-
dišče mesta. Hiše so bile zidane v štiri in še celó v pet nadstropij;
od vznožja do vrha so kazale stene samó svete podobe, svetnik je
bil videti vštric svetnika, vse v kričečih barvah in izdelano po slabih
umetnikih. Ko zamišljen ogledujem te umotvore, vzbudi me konjsko
kopito, katero močno udari ob tlá. Obrnivši se, zapazim ob stráni
svojega konjička s prtljago. Povódec pa mu je držal stari moj znanec,
profesor z vseučilišča Svetega Simplicija.

»Čakam te že dolgo uro«, ogovori me ponižno, »žival je ne-
strpljiva in vročekrvna; neprestano bije s kopiti ob zémľjo!»

»Ali ne poučuješ na vseučilišči?« vprašam osupel.

»Dali so mi dopust. Oznanilo se je po mestu, da si išče tujec/
strežnika. Takoj sem hitel v škofijo in se ponudil za ta pôsel. Po-
nudili so se še drugi, končno pa so vender méni podelili službo pri

tebi, sósebnó zató, ker sva že stara znanca. Službo imam, in naš rector magnificus se kár péni od jeze.«

»Kakó to?«

»Ker bi bil sam rad dobil strežniško to službo.«

»Pojdiva v mesto!« izpregovorim nató. »Prav rad te vzprejem v službo. Kam naj kreneva najprej?«

»Najprej morava k slavni policiji!«

»Kaj vraga«, začudim se, »policijo imate tudi?«

»Gotovo! Stari in slavni pisatelji so v imenitnih svojih delih dokazali, da je več tisoč let stara ta institucija, in da so mogle brez nje prebivati samó barbarske države. Naša policija pa je tudi izvrstno urejena, in ko je papeževo brodovje leta 1989. zasedlo države na južnoafriškem nosu, uvédla se je ondu policija po našem vzoru.«

»Čudno! Čudno!«

»Prepričal se bodeš sam o vsem! Odriniva sedaj, in ako želiš kaj pouka, bodi ti moja učenost verna in poslušna strežnica!«

»Hvala ti iskrena! Spominjati se hočem prijaznosti tvoje!«

Napotiva se v omenjene ozke ulice. Pozornost so mi vzbujale podobe po zidovih. Kakor smo nekđaj slikali svetega Florijana z golído pod ostrejša, takó se je kazal malone nad vsakimi vrati droben svetniček, držèč na vrvici majhnega psa.

»Kdo je sveti mož s psičkom?« vprašam svojega strežnika.

»Svetnik še ni,« odgovóri mi, »vender menim, da bode skoro.

— »Blažencem ga je uvrstil že nadškof Jacobus LVII.«

»Kakó je ime blaženemu móžu?«

»Blaženi Anton od Kala je to; v tej provinciji ga prištevamo cerkvenim učenikom, ker je spisal obilo svetih in učenih knjig.«

»Čemú vodi s sabo psička?«

»Takoj ti razjasnim! Ko je živel omenjeni sveti mož, napadali so ga brezverci od severa in juga in zasmehovali so njega in svetost njegovo. Góri v mestu na severu mu je živel najhujši nasprotnik — svete knjige nam gotovo dokazujejo, da ga je obsédel satan že pri rojstvu — in s pomočjó tega satana je spisal mnogo hudobnih knjig ter takó sejal ljuljiko med pšenico, katera se je vsipala iz rók blaženega Antona od Kala na njivo Gospodovo. Bòj je bil resnice z lažjó. Že je omagovala resnica, ki se kaže v ponižni nagoti svoji, in že je zmagovala laž, ki se kaže v bliščèčem, pregrešnem lišpu. Blaženi Anton se pósti nató petnajst dnij, šestnajsti dan pa gré na Sveto Goro, dvigne roke proti severnemu mestu in prosi prekletstva z néba na sovražnika svojega. In glej, zgodí se čudo! Prvo čudo bla-

ženega Antona od Kala! Ponižan je bil satan, in njegov služabnik v severnem mestu je izgubil v tisti uri, ko je sveti mož na Sveti Gori dvigal koščene roke proti oblakom, dar jezika, in namesto tega darú mu je ostalo jedino lajanje, kakor ga čujemo pri svojih psih.«

»Ali je to čudo blaženega Antona od Kala dokazano?«

»Nedvojbeno!«

»Hm! Dobro torej! Zató ima psička pri sebi?«

»Prav zató. Imeniten pomočnik je pri pasjih boleznih, kar je sósebno v našem mestu velikega pomena, ker je toliko psov. Glej, tukaj je policijsko poslopje!«

Obstala sva pred prostornim zidovjem, v katerem je tiste dni gospodovala policija ljubljanska.

»Najprej se nama je oglasiti pri patru gvardijanu, da nama dá svoj visum.«

»Pri patru gvardijanu?« začudim se.

»Dà, pri patru gvardijanu. Naša policija je izročena že tristo let očetom kapucinom, ki izvršujejo svoj pôsel na veliko zadovoljstvo premilostivega nadškofa!«

»Kakó je to mogoče?«

»Prav lahko! S takšno policijo je pomagano državi in pomagano tudi redovnikom kapucinom. Kdor zagazi slavni policiji v pravično pest, plačati mora določeno pristojbino, ako je količkaj denaren. Po tem poti ima država brezplačno policijo — pomisli, koliko denarja se je potrosilo prej v surovih časih! — očetje kapucini, ki zidajo sedaj že deseto cerkev, pa imajo redne in stalne letne dohodke.«

»Za Bóga, modra naredba! Razjasni mi še, s kakšnimi pôsli se sósebno bavi vaša policija?«

»Različni so ti pôsli in težavni. Največ opravka dajó grešniki, ki so se pri izpóvedí očistili grehov svojih.«

»Tega ne umejem. Kaj je slavni policiji do izpovedanih grešnikov?«

»Pozná se ti, da nisi čital knjig blaženega Antona od Kala! Večna previdnost ti je zaklenila ta vjr modrosti, in sedaj bégaš v temi. Poslušaj! Do tistih dôb, ko je zavladal nadškof Jacobus LVII., bila je izpóved strogo cerkvena ustanova. Izpovednik je odpuščal grehe in pokoro je nakladal grešnikom. Ali se je pa naložena pokora opravljala, ali ne, kdo vé! Kaj pa piše blaženi Antonius? Država ima vso moč v rokah, in nje dolžnost je, s to močjó zabraniti, da se ne dela greh in da grešnika dohití tudi upravičena kazen. To je načelo bla-

ženega Antona od Kala. In ali morda ni utemeljeno v prirodi in božjih zakonih?»

»Utemeljeno je! Toda kakó se uporablja v vsakdanjem življenji?»

»Précej ko je nastopil nadškof Jacobus LVII. slavno svojo vlado, združil je z izpovednico železno pest posvetne vladne moči. Kdor se izpové grehov, njemu naloži breme cerkvene pokore, ali naloži se mu tudi breme posvetne pokore. In to breme je težje od prvega!»

»Kakšno je?»

»Zdajci ti povém. Kdor je izpovedan, temu izroči izpovednik bel listič, kjer je zapisano število palic, katere mu našteje posvetno oblastvo v pokoro izpovedanih grehov!»

»Število palic! Je li prav čulo moje uho?»

»Resnično, število palic! Kaj bi bila naša država brez palice! Blagonosno to orodje je steber, dà, glavni steber javnemu življenju našemu.»

»Razlôži mi še, kakó nadzira posvetno oblastvo, da se vsakomur odšteje prisojeno število, kakor določa izpovedni listič?»

»V ta namen se je pomnožilo število fratrov-redarjev. Vsaka izpovednica ima posebnega nadzornika-redarja. Kadar pa se je vsa tolpa izpovedala, odvêde jo frater v to poslopje, da se brez odloga opravi posvetna pokora.»

»Moj Bog, koliko li imate redarjev?»

»Nekaj nad dvetisoč.»

»In koliko je takih, ki delé palice, ki tepó?»

»Hahá! Ti še ne poznaš izobraženosti stoletja našega! Toda pojdiva na policijsko dvorišče; ako se ne motim, to stroji delujejo prav sedaj.»

»Stroji?»

»Dà, stroji! Pojdi in čudi se napredku naših razsvetljenih dôb. Sevêda naju pusté samó na moški oddelek, ali baš ondu so največji in najlepši stroji!»

Konja priveže k zidu. Potem stopiva v vežo. Tukaj se je že slišalo šumenje, kakor bi bučala sapa okrog gorskih vrhov. Vmes je pokalo prav takisto, kakor bi se na Véliki petek počasi gonila ropotulja v visokem cerkvenem zvoniku. Stopivšemu iz veže, razgrnilo se mi je prostorno dvorišče. Kakšno živahno gibanje in življenje se je gnetlo tù! Največjo pozornost so mi vzbujali stroji, razpostavljeni semtertjà po dvorišči. Bili so to nekaki zaboji, iz katerih so štrlele palice, težke in debele. Ugledal sem stroj z desetimi palicami, ta je bil najmanjši; pri največjem, pravem orjaku, naštel pa sem celó štiri-

deset palic. V dveh vrstah so gledali častiti drogi iz zaboja, in če je frater-redar zasukal ročico, zavrtel se je leseni hlod v zaboju, in prva vrsta je tlesknila po klopéh, razstavljenih pred strojem. Kadar je zasukal drugič, tlesknila je druga vrsta po drugih klopéh, katerih prva vrsta ni zadela prej. Fratri-redarji so prav tedaj jako ročno razgnali izpovedance v različne oddelke. Oni, ki so imeli na listkih po pet palic, združili so se v posebno tolpo in zasedli prostor pred strojem z desetimi palicami. To je bil isti stroj, pri katerem je štela vsaka vrsta po pet palic. Drugi, z desetimi palicami na listkih, postavili so se pred stroj, iz katerega je štrlelo dvajset palic v dveh vrstah. Tisti izpovedanci, katerim se je prisodilo največ palic, obkrožili so stroj s štiridesetimi palicami. Bili so to stari nespokorni grešniki, ki so jako lahkodušno opazali grozne stroje in katerim se je kazalo na lici, da jim ni veliko do tega, ali dobé deset palic več ali menj. Vmes so bili tudi starčki, ki so že iz težka nosili svoje kosti, in slabotni otročiči, katerim se je od groze treslo šibko telesce. Ko je bilo pred stroji vse lepo razvrščeno, oglasil se je pater kapucinec, stojčč na nekaki leci — imenovali so ga patra eksekutorja — in tlesknil z rokami. Kakor strela so udarili izpovedanci med klopí, stoječče pred strojem; vsak si je izbral svojo in legel nánjo. Otročiče in starce, o katerih je bilo pričakovati, da bodo v bolečinah izkušali sredi eksekucije zdrkniti s klopí, privezali so z jermeni nánjo. Ko so bile pri vseh strojih zasedene klopí, dvignil je pater eksekutor roko in zanosljal: »Grešiti se ne smé!«

Te besede so bile fratrom pri ročicah znamenje, da so jih pričeli vrteti. Ali so vam padale palice, prav kakor bi se prala preja pri vodi! Vmes se je čulo škripanje z zobmi, ihtenje, vzdihanje in sósebnó vekanje otrók, ki so se kakor belouške zvijali pod udarci. Ko se je pri prvem stroji ročica zasukala desetkrat in pri stroji orjaku štiridesetkrat, nosil je na tepenem delu telesa vsak grešnik in grešniček toliko palic, kolikor jih je bilo zapisano na belem lističi. Stroji so se ustavili, privezane grešnike so odvezali, in vsi pretepenčí so se postavili v dolgo vrsto. Frater je rožljal pred to vrsto z orjaško púšico, in vsak, ki je čutil grenke udarce, plačal je v púšico nekaj drobiža. Pater-eksekutor pa je z lece svoje neprestano nosljal:

»Grešiti se ne smé!«

»No!« ogovorí me profesor Sv. Simplicija, »kakó sodiš sedaj o javnem razmerji našem? Ali ni to vzor, kakó naj se vzajemno podpirata cerkveno in posvetno oblastvo? Ali ni to vrhunec izobraženosti?«

»Dobro! Državi s takimi napravami se moram čuditi. Toda če sem prav videl, morajo tepeni grešniki še nekaj plačati?«

»Prav si videl! Kakó naj bi se drugače živili naši bratje redarji? To je ravno modrost v modrosti te naprave.«

»Povej mi še nekaj! Opazujem in opazujem tolpo izpovedancev, a menim, da so to zgolj siromaki. Kje li so bogatini? Ali ne dobivajo tudi ti svojih palic?«

»Kaj neki misliš! Bogataši se odkupujejo, in sicer s petimi lirami za vsako palico. Prav tukaj je prvi vir dohodkov, katerih toliko potrebuje presvetli nadškof. Ali ni to modro?«

»Modro! Premodro! Tudi to mi razjasni. Ali ne zahajajo duhovniki in dušni pastirji tudi k izpóvedí? In če zahajajo, kakó je ž njimi, in kakó je s palicami na belih listkih?«

»Da naši dušni pastirji grešé, dasi malokdaj, o tem ni dvojbe. Zató zahajajo k izpóvedí in dobivajo bele listke. Toda, ali si že čul kdáj, da so topli duhovnika?«

»Nikdar ne.«

»Beli listki veljajo torej pri duhovnikih le simboliški, ker ravno drugače veljati ne morejo!«

»Kakó naj umejem to?«

»Stopaj za mano!«

Šla sva v najoddaljenejši kot dvorišča in obstala pred prostorom, ki je bil ograjen z železnim, pozlačenim pažem. Napravljena je bila od desák streha nad tem prostorom, a na spodnji stráni je bila prevlečena z žametom. Sredi prostora je stal stroj desetih palic, s svilo obvit. Palice pa so bile v pravem pomenu šibice, in da se udarec ni čutil, obvijali so jih z volno, da so padale kakor rahla sapica po ónem, ki je ležal na blazinasti klópi.

»Vidiš«, izpregovóri profesor, »tukaj simboliški tepemo izpovedanega duhovnika. Sevéda, takrat ne smé nikdo na dvorišče, in jedini pater gvardijan opravlja svojeróčno pósel pri stroji. Pri nas je pravica za vsakogar ista, ali ne? Kaj takega izvestno nimate v síbirski republiki?«

»Res ne!«

»Sedaj odriniva v poslopje, sicer odide oče gvardijan na izprehod, in potem ga danes ne ućakava več.«

(Dalje prihodají.)

Roka in noga.

Spisal Jožef Rakež.

Roka je orodje vseh orodij.

Galen.

Lepa noga je óni del človeške lepote,
ki traja do najvišje starosti in diči tudi
sivolaso starko.

Goethe

Roka in noga — brr! Kakó preprost, navaden predmet! — utegne vzklikniti marsikdo, čitajoč ta naslov. Navaden je morebiti, toda nikakor še ni povsem izcrpan. Od najstarejših časov do današnjega dné se trudijo pisci in pesniki, slikarji in podobarji vsak po svoji móči, da utrdé in razširijo slavo lepe roke in lepe noge. Zakaj bi se jim ne pridružili tudi mi Slovenci! — Nádejem se, dražestna gospodičina, ki z nežno ročico listate letošnji »Zvonov« letnik, da pomilostite naslednje vrste in v njih najdete marsikaj, kar Vam utegne ugajati . . .

Človeška roka — to orodje vseh orodij (kakor jo zóve starosta zdravnikov, Galen) — odlikuje se po svoji nežni konstrukciji, čudoviti gibkosti in okretnosti in také lepi obliki, da ji ni najti družice v vsem čiharnem živalstvu. S svojo roko človek najbolj gospoduje ostalim živim bitjem. Po vsi pravici trdi mojster Aristotel, da človek upravi radi tega gospoduje živalstvu, ker mu je stvarnica podarila roko, to najzvestejšo in najveščejšo izvrševalateljico njegovega uma; roka daje duhu moč in snago, da izvaja svoje misli; uprav z roko vlada duh raznim oblikam materije.

Ogledi si jo nekoliko, roko svojo! Vsak prst se daje upogibati, iztezati in na stran pomikati; vrhu tega se še vsak členek záse lahko upogiba in izteza. Zategadelj ima roka posebno gibkost, in ta gibkost je tem večja, ker je móči palec postavljati nasproti vsem ostalim prstom. Uprav to svojstvo pa daje roki poseben značaj.

Toda človeška roka ni samó najdovršenejše mehaniško orodje, s katerim prijemamo, grabimo i. t. d. — ona je tudi organ čuta, ki se pojavlja v končinah prstov — zovemo ga tip.

S tem organom spoznavamo oblike in svojstva raznih teles — tip nas poučuje, kje je kaka stvar, kakove je oblike in kakšnega površja, je li trdna ali tekoča, trda ali mehka, je li ravna, gladka, ráskava, mrzla ali topla i. t. d. — Dà, celó 'bôje spoznava slepec s svojim čudovito razvitim tipom, ki pri njem v nekoliko meri nado-mešča okó. —

Oblika lepe roke, kakor i ostalih delov telesa, označena je že v nedosežnih kipih starih grških umetalnikov. V njih nam je umetnost razkrila, kar nam inače zakriva priroda; v njih nahajamo zakone pravilnosti, zakone prirodne lepote, v njih naše vzore; ondu nam je za vsako posamno različnost ohranjena dovršena praslika v nje prvobitni čistoti. — V farneškem Herkulu gledamo največjo fiziško moč v prekomerno razvitem mišičji; v belvederskem Apolu se divimo dražestnim črtam mladosti; toda, rekel bi, v sredini moči in milobe stoji grški Antinoj . . .

Človeški stas v obče je vedno zavisen od tega, kakó so rastle kosti, in sicer ne samó od velikosti, debelosti, dolgosti in kratkosti posamnih kostij, nego zlasti od njih razmerja proti celoti, od načina, po katerem so se kosti med sabo zrasle in razvile.

Nekaterniki so hoteli ustanoviti nekovo absolutno razmerje, v katerem bi morali biti posamni deli telesa proti vsi postavi. Vender take absolutne mere dejanski ni; zakaj ljudje so večji in manjši, ki navzlic razni velikosti stasa venderle združujejo v sebi vsa svojstva lepote. A vender se je našla mera, po kateri je soditi lepota stasa; le-tó mero nosi vsak pojediniec v sebi; v simetriji posamnih delov z individuvalno veličino telesa se javlja lepi, dovršeni stas.

Kar smo pripomnili zgoraj v obče, to veljá sevéda popolnoma tudi za roko.

Veličina lepe roke je torej relativna, rekše, ona se ravnàj po dolgosti in debelosti lehtij i. t. d.; iz kratka: roka mora biti proporcijonirana. Zadoščaj, ako še omenimo, da pravi umetalni zakon: dolžina roke od ročnega sklepa do končine srednjega prsta se imej proti dolgosti spodnjih lehtij kakor 8 : 13.

Roka ne smé biti ni kratka, ni okrogla, nego óbla (podolgasta); prsti morajo biti okrogli in naj se polagoma stanjšujejo.

Sklepi na prstih naj ne bodo gomolčasti — zadnji členek ne smé biti ploščat. Nohet ne bodi preizbočen, ni preokrogel, nego imej ovalno obliko. Beli polmesec na nohtu se mora jasno videti.

Hrbet roke bodi nekoliko zaokrožen; kite in žile naj ne pronicajo skozi kožo, nego jedva prosévajo. V obče ne bodi roka takó rejena, da bi se radi tolsče izgubljala arhitektura nje zgradbe. — Najčešče se palec ne strinja z inače lepo rokó; ali je predaleč od ostalih prstov, ali pa preblizu — tudi je dostikrat v zadnjem členku preširok, kakor n. pr. pri krojačih.

Sevéda mora lepo roko dičiti tudi lepa polt. Polt roke bodi bela, samó ondu, kjer se tesno prilega kostém, nekoliko rožnato navdihnjena; žile naj le plavkasto prosévajo.

Naprstnik in igla sta često na kvar lepoti roke; naprstnik, ker se zadnji členek srednjega prsta stisne, ali celó skriví v sklepu — z iglo pa se zbada koža na kazalci, da je čimdalje bolj debela in grapasta. Že iz tega se vidi, da si more samó óni človek ohraniti popolnoma lepo roko, kateremu so Rojenice položile toliko zlatá v zibelko, da mu ni treba z roko služiti vsakdanjega kruha. Saj je vender roka v prvem oziru le orodje za materijalno, fiziško delo; privaditi se mora raznim poslom; a pri tem ji sevéda ni móči ohraniti čiste in dovršene prvotne oblike.

Vender pa je treba, da negujemo svoje roke; zakaj lepa roka daje človeku mnogo individuvalnih prednostij, o čemer izpregovorimo še pozneje.

Obliko roke treba negovati že pri deci. Glejmo na to, da otroci ne sesajo prstov, ne grizejo nohtov, da ne iztezajo posamnih členkov, da pokajo v sklepih; da se ne oprasnejo z nožem ali drugim ostrim orodjem, da ne dvigujejo in ne nosijo težkih stvari.

Grdo držanje prstov pri pisanji posebno kvári lepoto roke. Tudi igranje na glasbenih instrumentih utegne imeti zlé posledice gledé na obliko roke.

Kdor želí imeti belo, mehko kožo na roki, čuvaj jo zraka in solnčne svetlobe — to se obično godí z rokavicami — ter jo zvečer opiraj z vodo in glicerinom. — Ako se ti roka često znojí, potresi in odrgni jo s škrobvino ali lisičjekovim semenom.

Umevno je, da se morajo negovati tudi nohtje, in sicer ne samó gledé na obliko, nego tudi gledé na čistoto; zakaj najlepša roka je nelepa, ako so nohtje na nji zanemarjeni.

Zaradi nelepe navade, da se na roko natika po več težkih prstanov, nakrivé se prstje in dobivajo žulje. Roka, na kateri je mnogo prstanov, ne more se odlikovati po lepi prirodni obliki; nje lastnik se sicer baha vesoljnemu svetu, da žíví v ugodnem gmotnem razmerji, toda dobrega ukusa izvestno nima in ga nikoli ni imel.

Na lepo zgrajeni roki se javlja fina organizacija človeka; toda na držanji in gibanji roke spoznavamo stopinjo njega vzgoje in izobraženosti.

* * *

Noga je obično skrita pod obuvalom; zategadelj tudi nje posamni deli ne prihajajo tolikanj v poštev, kakor pri roki. Ozirati se nam je le na zgradbo noge v obče.

Tudi na nogi ne smé biti arhitektura kostíj skrita pod tolščo. Velikost in dolgost noge je sevéda zopet relativna in zavisna od višine in debelosti vsega stasa.

Normalno zgrajena noga ima nart izbočen na dve strani, t. j. po dolžini in po širini. Ako je svod (oblok) po dolžini previsok, noga ne more biti lepa, takisto ne, ako je prenizek, kakor n. pr. pri ploskonožcih.

Nahajajo se na svetu kár plemena, katerim je prirojena stanovita vrsta nog, takó Francozom visoka noga, Izraelcem ploščata noga.

Lepa noga osobito diči človeka. Znano je, kakó se je Goethe izrazil o nji. Njega besede smo postavili na čelo svoji razpravi.

Pri nogi je zlasti treba paziti na obliko in držanje. Oboje je treba gojiti že izza mlada. Zató je jako brezpametno, ako se dajó deci čevlji z visokimi in rtastimi petami; hoja mora biti povsem negotova, in take noge se prav lahko izprevržejo; to se opaža zlasti pri ženskem spolu.

Marsikatera noga je nelepa zaradi nelepe hoje — in ta hoja je, žal, toli često samó nasledek pretesnega obuvala. — Nikakor ni móči skrivati prevelike noge, tudi ako jo protiprirodno in siloma zabijaš v obliko, kakeršna ji ni primerna. Največjega pomilovanja našega so izvestno vredne óne lepotice, ki silno mučno stiskajo nogo v tesen čevlječek, in na visokih petah omahujejo in kinkajo po ulicah; saj ne vedó, da si s tesnim protiprirodnim obuvalom kvarijo hojo, gibanje in zdravje, toda, kar je pri njih največjega pomena, tudi lepoto svojo.

Noga ne rabi človeku toli mnogovrstno, negoli roka. Noga nam rabi v prvi vrsti le za stanje in hojo. Zató je tudi zgrajena popolnoma inače, nego nje nežna sestrice, roka. Na nogi pogrešamo óne čudovite gibčnosti; nasprotno pa se odlikuje s krepkimi in trdnimi kostmi, kitami in mišicami.

Rousseau je trdil, da je priroda porodila človeka, da hodi po vseh štirih. Káj malo je poznal ta filozof-samotár zgradbo človeškega telesa; ako bi jo primerjal zgradbi živalij, prepričal bi se uprav o nasprotni resnici. — Res je sicer, da hodijo otroci po vseh štirih, toda samó zategadelj, ker se še ne morejo držati na nogah. Temu se morajo šele mučno privaditi in priučiti; zakaj človek, stojèč na nogah, mora se vedno držati v ravnovesji.

Hoja je zavisna od težišča telesnega. Pri hoji se težišče premiče sedaj na to, sedaj na óno nogo. Ravnovesje je zavisno od navadne ravne hoje. Ako je težišče preveč naprej, hodi človek na konci prstov; óni pa, pri katerih je težišče pomaknjeno bolj nazaj, koraka zgolj na

petah. To zadnje se dogaja sôsebno pri ženskah; njih hoja je tudi iz anomiških vzrokov preračunjena na krajše korake. Radi tega veli Rousseau: »Ženska hoja je takó ustvarjena, da jo čim lože dohitevaš.«

Ako ženska hoja prekorači mejo majhnih korakov, izpremeni se v takozvano »grenadirsko hojo« — a takrat tudi takoj izgubi vso milobo in gracijo ženskega značaja.

Čestokrat je grda hoja zavisna od pokvarjene oblike dolgih nožnih kostij (stegenice in golenice), ki se skrivé zaradi bolezni ali pa tudi po napačnem pestovanji otrók. Takšne noge imajo sedaj obliko črke X, sedaj črke O. Na take nedostatke treba paziti že v mladosti; zakaj tačas se še dádo poravnati, ker so vezí v sklepah še prožne in popustne. Ako nedostatek ni preočit, móči ga je popraviti s samim delovanjem mišičja; sicer pa nemudoma poišči zdravniške pomoči. — Tudi ploskonožci nimajo lepe hoje.

Končno nam na tem mestu ni móči prezirati fizijogno mlike roke in noge, rekče óne znanosti, s katero se iz njiju zgradbe, velikosti i. t. d. sklepa na značaj dotičnega človeka.

Lepo zgrajene roke in noge so zlasti znak plemenitega plemena. Človek lepih rok in nog je pre šaljive in dovtipne nravi. Dolge in ozke roke in noge značijo strastnega človeka, kratke — sebičneža in človeka mrzlega temperamenta. Ljudje, ki imajo izredno kratke prste, brezsrčni so in krvoločni. — Neron in Marija Tudorska sta imela baje take majhne, lepe in brstne roke s kratkimi prsti.

Jamice na rokah značijo veseljaka in časih tudi lahkomisljenca. Velike roke in noge izražajo moč in stanovitost, vender tudi dobrodušnost. — Majhne in nežne roke često pomenijo slabost, površnost, nestanovitost, kratkoumnost in tudi zlobnost. Roke, ki se rade zardévajo, željne so maščevanja.

Živahen duh se izraža v gibičnih, nemirnih rokah; mirna roka znači zamišljenca.

Kakor je pri roki in nogi pomembna oblika, prav takó značilno je tudi to, kakó ji človek uporablja.

Neumnež ne vé kaj početi z rokami, a bojzljivec se opotika ob svojih nogah.

Roka in noga govorita kaj zgovoren jezik. Izkušnja že nas uči, da ima roka glavno nalogo pri razgovoru, bodisi, da jo rabimo v razjasnjujočem, pomirjujočem ali potrjujočem zmislu. Z roko dovoljujemo in odklanjamo — sočutje in zasmehovanje, naklonjenost, veselje in

žalost, prošnja in nje uslišanje se izražajo z roko takó, da je umevno vsakomur.

Nasproti pa je noga oznanjevalka naše krepkosti in samozavesti; ona spremlja našo jezo in razjarjenost, ona podkrepljuje naše ukaze in našo pretnjo. Hitro koraka mož, ki se brzo odločuje in hitro izvršuje, k čemur se je odločil — omahljivec brusi počasi svoje peté.

Roka nam je torej izraževaljica duhá in srca; noga pa je glasníca naše volje in značaja našega.

Roka in noga sta zlasti važni pri nežnem spolu, in to vedó njega zastopnice bolje, nego mi.

Z božajočo roko pregovarja žena možá, pomiruje ga in ga tolažéč vodi skozi nezgode življenja — toda noga ji je baje dana, da mu veluje in vlada.

Mož je gospodar! In vender pravijo, da so bile vsem imenitnim dogodkom na naši zemlji vzrok ženske.

»Cherchez la femme« je menda le resničen pregovor.

Na vrtu.

Děkle na vrtu cvetice sadi,
Sebí vesela takó govori:

»Da bi se v rahli prsti gredic
Vsaka hotela prijeti cvetic!

Pótlej najlepši moj bode vrt,
Kádar odéne pomládni ga prt.

Tođ mimo vrta pohajal nekđó,
Nem bode gledal cvetje lepó.

Žélel si bode cvet ali dvá,
Mojega lěhko si žélel — srcá . . .

Toda srcá jaz nikómur ne dam,
Bodisi, da bi me prosil on sam.

Bolje, da nikdar ne ljubim děklě,
Nego da kdáj mi ljubezen umrě . . .

Vender, če v rahli bi prsti gredic
Vsaka prijela se mojih cvetic:

Kádar spomládí se mi razcvetó,
Róžo on prvo, najlepšo dobó . . .

Děkle na vrtu cvetice sadi,
Ptica jo čuje, takó govori:

»Děkle, nikomur srcá tí ne daš —
Že si ga daló, samó da ne — znaš!«

Gr. Novák.

Ogenj svetega Elma.

Spisal dr. Simon Šubic, profesor na vseučilišči v Gradci.

izza mlada mi je še v spominu, kakó se je o hudi uri križal moj oče, gledajoč na zvonik:

»Svetinja, preplašena od hudega vremena, išče pri cerkvi mirú; sedla je petelinu na turnu na grebén.«

O hudem vremeni, sósebnó kadar je zrak nekoliko napojen z elektriko, videti je na vrhéh visokih stvaríj, n. pr. na stolpnih zvezdah, na jadrenikih, na štrlečih sulicah i. t. d. vreščéč plamen, kateri traja nekaj časa brez sléharne škode. Vzrok tej prikazni je elektriški iztok, kakor ga opažamo v temni sobi na elektriškem kolovratu. Večina opazovanih pojavov izpričuje, da se kaže ta ogenj zlasti pozimi, sicer pa tedaj, kadar je kàj hudega vremena v zraku. Ogleduje se najlože v temačnem ozračji, bodisi ponoči ali podnevi, ko se zrak zatemní od hudega vremena. — Bilo je na večer, ko so korakali pruski vojaki iz Charlottenburga proti Berlinu. Na poti jih ujame hudo vreme; stemní se, in hipoma se zasvetijo ostí njih medeninastih šlmov; za nekoliko časa otemné in se zopet posvetijo. — V Nordhausnu so visele pri slavnosti zastave na drogih s kovinskimi ostmi iz cerkvenih lin. Ko je začelo mēsti, pokazale so se lučice na konci drogov, nemirne, kakor bi skakale z droga na drog. Slišalo se je zajedno prasketanje, kakor bi brenčala muha, ki se je zapletla v pajčevino. Ko je blizu stoječi ogledovalec segel po teh lučicah, izginile so mu pod roko; kadar je pa roko umeknil, zasvetile so se iz nova.

Kadar je obilo elektrike v zraku, niti ni treba visoke stvarí, da bi se na nji pokazale svetinje. Burchell pripoveduje o prikazni, katero je videl v južni Afriki. »Prišel sem k misijónárjem. Ko pridem zvečer na travnike, vidim elektriški pojav, kakeršnega nisem opazoval žive svoje dní in ga ne bodem. Iz vseh straníj nebá so švigali bliski hitro drug za drugim, grmeló pa ni. Vse okolo méne je bilo tiho, le nekaj debelih kapelj je padlo iz sila goste in črne megle. Kar se začarí takó silno, da sem malone oslepel. Žar se je na videz potezal z nebá na zemljo. Nekoliko časa je gorelo od elektrike vse travno stebliče kakih petnajst čevljev okrog méne. Pokalo ni, prav nobenega šumenja ni bilo slišati. Trava je bila po čevljev visoka; vsako steblo,

sléharo peresce je bilo kakor v ognji, také se je svetilo. Ko sem šel mirno svojim pótem, izginila je prikazen popolnoma.*

Skoro prav takšne pojave opisuje v svojem »Kosmosu« A. I. Humboldt; opazoval jih je po silovitih planjavah, poraslih z visoko travo, prostrtih poleg reke Orinoco v južni Ameriki.

Podobno žarenje se vidi često, kadar mête. Ko je opazoval Lampadij mnogo elektrike v zraku okolo Freiburga, videl je v okolici rudár, da so se po drevji svetile veje, katere niso visele do tál. Tudi mornarja ónikraj Freiburga sta videla, da se je svetil padajoči sneg. — James Braid v Leadhillsu je zapazil, da so se konju svetila ušesa, njemu samemu pa klobukovi okrajci, ko je ravno jelo močno mésti in deževati. Ko je bil konj premóčen, izginila je svetloba na njem. Predno je jelo deževati, poskakalo je mnogo elektriških isker iz snežnic na klobukove okrajce in konju na ušesa. — Drugič je nastopil vihar z dežjem in snegom; bliskalo se je neprestano, grmeló pa je malo. V tem so videli ljudje, stoječi pod milim nebom na višjih krajih, da so se svetili okrajci njih klobukov in rokavice; takisto so se žarila konjem ušesa, rep in griva, tudi grmovje ob poti in nekatera posamična drevesa; živo gibajoči in nemirni plameni so jih obkrožali, in slíšal se je zajedno rahel šum, kakor bi jela voda vreti.

Veliko, kaj veliko štejemo opazovanj o tem ognji; sósebnó stari národje so ga prištevali usodnim pojavom in ga popisovali mnogo-vrstno. Livij pripoveduje: »Strah se je še pomnožil zaradi čudovitih pojavov, o katerih smo zvédeli iz raznih krajev; pravijo, da so se na Siciliji sulice nekíh vojakov često svetile kakor blisek, kakor se je prej na Sardiniji zasvetila palica stražniku, kateri se je izprehajal po obzidji.« — Plinij pripoveduje, da je ogledoval zvezde na sulicah vojakov in na ladjinih jadrenikih. Te zvezde so se vršéč prestavljale po jadrenikih. Jednakih pojavov omenjata Seneka in Prokopij. Plinij pristavlja: »Vzrok tej svetlobni prikazni je še skrit v veličastvu prirodnem.«

Zlasti so se stari národje čudili plamenu na jadrenikih. Samó jeden plamen, imenovan Helena, imeli so za neugodno znamenje; dva plamena, imenovana Kastor in Poluks, prerokovala sta jim lepo vreme in srečno vožnjo po morji. Sedanje ime ogenj svetega Elma prihaja baje od škofa Erazma, kateri je umrl začetkom četrtega stoletja mučeniške smrti v Mola di Gaeta. Njega ime se zóve okrajšano Ermus, italijanski Elmo. Takó je bil tudi po njem, to je po stari cerkvi St. Eramo, imenovan v Neapolu utrjeni grad St. Elmo, katerega je sezidal kralj Karol II. okolo leta 1300. Zaradi krepke pod-

pore so čestili mornárji Sredozemeljskega morja Erazma za morskega váruha. Njega ime je po Laškem — nekoliko okrajšano — pomenilo plamen, kateri se je o viharjih prikazoval na ladjah. Arijost imenuje ta ogenj »La disiata luce di Santo Ermo.« — Iz poročila, katero je spisal Kolumbov sin, vidimo, kaj so si tedanje čase mornárji domišljali o ognji sv. Elma. V tem popisu, imenovanem »Historia del admirale«, bere se: »Ponôci od sobote do nedelje, gotovega dné meseca vinotoka leta 1493. na drugi Kolumbovi vožnji je silno grmelo in deževalo. Končno se prikaže sveti Elm na ladji s sedmimi prižganimi svečami; vidi se ogenj, katerega spoznajo mornárji za posvečeno svetlo teló svetega Elma. Kar se zaslišijo molitve in litanije na ladji, zakaj mornárji so trdno prepričani, da se poleže nevarni vihar, ko se prikaže sveti Elm.«

Kakor pripoveduje Herrea, verovali so tudi služabniki na Magelhaensovi ladji v to vražo. Herrea pravi: »Za velikih viharjev se prikazuje sveti Elm na vrhu jadrenikov, sedaj z j e d n o, sedaj z d v e m a gorečima svečama. Z veselimi glasovi in solznih očij pozdravljajo mornárji to prikazen.«

Od konca sedemnajstega stoletja pa ni v mornárskih poročilih nikjer več najti omenjenih dogodkov o Elmovem ognji z gorečimi svečami, dasi niso bile misli o tem ognji kaj prida boljše. Grof Forbin pripoveduje v spominskih črticah svojih: »Blizu balearskih otokov se je vzdignil neko noč hud vihar s strašnim bliskanjem in grmenjem. Ker smo se bali hude sape, ukazal sem zadržniti vsa razpeta jadra. Videli smo na ladji nad trideset ognjev svetega Elma. Jeden je gorel na vrhu veternice najvišjega jadrenika in plapolal poldrug čevelj visoko. Poslal sem pomorskega hlapca, naj ga prinese na krov. Ko pride hlapec do ognja, zakliče: 'Ogenj prasketá, kakor bi se prižigal zmočen smodnik.' Ukažem mu, naj sname zastavo in jo prinese k mêní. Toliko pa da jo sname, zapustí jo ogenj in séde vrhu jadrenika toli trdno, da ga ni móči odgnati. Toda sčasoma je izginil sam po sebi.«

Menda pozná malo bralcev ogenj svetega Elma. Temu pa ni vzrok to, da se prikazuje takó malokdaj, ampak to, da ga na kopnini ni móči opazovati tolikanj pogostoma kakor na mórji. Vender, kdor je paznejši, prepriča se lahko o večjih viharjih, da se v temnem zraku svetijo vrhovi stolpov in veternic.

Gledé na ogenj svetega Elma in ljudsko vero o njem je kaj zanimivo premišljanje prirodoslovca, ki se trudi pozvedeti, kakó se je prirodno veličastvo izražalo v duhu človeškem. V raznih dôbah prirodznanskega spoznavanja je priroda s svojimi močmi našemu duhu

vtiskovala različne obraze. Kar se je zdelo prednikom popolnoma resnično, to so često zavržli nasledniki, češ: »To je stara kriva vera ali vražen nazor o prirodi.«

V starih časih so imenovali Elmov ogenj po Dijoskurih *Kastor* in *Poluks*, katera so čestili za váruha v morskih nevarnostih, kjer se je ta ogenj prikazoval na jadrenikih ali po veternicah. Ladja iz Aleksandrije, na kateri se je prepeljal sveti apostol Pavel z Malte v Perteoli, imela je zastavo dvojčkov ali Dijoskurov. Takrat je imela večina ladij dvojčka na svojih zastavah, kakor bi bile posvečene Dijoskurom.

Kadar se je Elmov ogenj pokazal v podobi samotne luči, imeli so ga, kakor smo že omenili, za oznanjevalca nevarnosti in nesreče; pomenil je v tej podobi *Heleno*, sestro Dijoskurov, katera je povzročila Trojancem toliko nesreče, zla in žalosti. Iz tega vira zajemaje, mislilo je dókaj novejših prirodoznancev, da izhaja ime »Elm« iz imena »*Helena*«, kakor bi se bilo ime »*Helenin ogenj*« sčasoma izpremenilo v ime »*Elmov ogenj*«. Drugi pa so trdili, da prihaja ime »*Elmov ogenj*« v krščanskih národih od malikovalskih *Kabirov* in njih *Herma*; torej *Hermov* = *Ermov* = *Elmov ogenj*. Oboje je zmota, nego ime »*Elmov ogenj*« prihaja od svetega *Erazma*, kakor smo že pojasnili.

Koliko je vplival Elmov ogenj na misli, to se vidi iz tega, da je celó poosebljen na starokrščanski marmorni krsti, katero so našli, ko so nekoč kopali v podnožji cerkve Sv. Petra v Rimu. Pokrov te krste je dandanes shranjen v vatikanskem muzeji. Zaradi nje imenitnosti so jo posnemali v podobah *Basijo*, *Aringhi*, *Bottari*, *d' Agincourt* i. dr. Elmov ogenj, poosebljen na tem pokrovu, prikazuje se v dogodbi preroka *Jone*. Kakor poroča stari zakon, šel je *Jona*, neposlušen Jehovinemu povelju, na ladjo. Vzdigne se strašen vihar, kateri preti razbiti ladjo. Vražni mornárji vadlajo in spoznajo, da jim žuga nesreča zaradi *Jone*; zato ga vržejo v mórje. Ondu ga požrè morski som in ga tri dni pozneje vrže na kopnino. Le-tá povest se je posebno omilila staremu krščanstvu, saj je bila znamenje Kristusovega vstajenja in vesoljnega vstajenja od smrti. Torej se vidita dve prigodbi izboklo v podobljenu na krstah starih kristjanov: prva kaže *Jono*, ko ga riba požrè, druga, ko ga vrže na kopnino.

Obraz na góri omenjenem sarkofagu pa je tá-le: Na kipečem morji se vidi ladja s tremi mornárji. Srednji izmed njih je ravnokar vrgel *Jono* v mórje, kjer pada v žrelo morski pošasti. Zgoraj na desni stráni gleda golotna podoba s perutimi na pol izza skale, kamor tolče *Mojzes* s palico, da teče voda iz nje. Ta podoba je poosebljeni

vihar, kakor se nahaja pogostoma narisana na krstah starega krščanstva. Sredi nad jadrenikom se vidi do pasa ženska podoba s krono na glavi, vsa v svetlobi. Ta ženska je poosebljeni Elmov ogenj, kateri se kaže na razkačenem morji mornárjem samèc, spričo nevarnosti. — Prej so trdili nekateri opazovalci, da pomeni ta podoba solnce. Ker je pa lice in nédrije žensko, mislili so drugi, da bi bila luna; toda luna nima kaj opraviti pri tej dogodbi, in na podobi tudi pogrešamo sléharnega pravega znamenja zánjo. Bottari je spoznal resnico, ker je imenoval rečeno podobo nesrečonosno zvezdo Heleno. To sta potrdila tudi Borgija in Platner.

Pri tej podobi rabi Elmov ogenj za to, da se natančno obriše dogodba z Jono; mimo tega nam kaže znamenito vlastje marnega opazovanja prirode. Da je Elmov ogenj vpodobljen kot ženska, kakor poleg njega stoječi vetrovni bog, to se ujema s starim mišljenjem, o katerem podaja starokrščanska umetnost še mnogo drugih vzgledov. Toda biti utegne res, da je hotel umetnik z žensko podobo izraziti demonsko moč Elmovega ognja, posebno če je bil navzet misli starega krščanstva, da je zrak poln hudih duhóv, kar sta začetkom četrtega stoletja trdila cerkvena očáka Tertulijan in Arnobij.

Kakor kažejo povesti dvanajstega stoletja, postavljali so vérniki v zraku prebivajočim zlim duhovom ali demonom nasproti svetnike kot váruhe, da bi s svojo močjó ustavljali in mirili hudo vreme. Prva teh váruhov je bila Marija, mati Jezusova; njenemu varstvu so se izročali zlasti o viharjih na mórji, misléc, da se prikazuje Marija v ognji svetega Elma. Ta domišljija se veže tudi z imenom Marije, katero so izvajali v starokrščanskih dóbah iz hebrejščine in ga razlagali za »zvezdo morjá«. Pod tem imenom so tudi častili Mater božjo, kakor izpričuje imenitna pesem iz devetega stoletja »Ave, maris stella, Mater dei alma«. Tudi slavni pevec Arijost v svojem »Orlando furioso« kaj živo popisuje prikazen Elmovega ognja na ladjah; Camoëns mu daje brezimen spomin v svojih »Luzijadah«.

V knjigi »De miraculis s. Mariae«, katero je spisal duhovnik Potho, menih v samostanu Priflingenu pri Regensburgu, čita se nastopna povest nekovega opata, o katerem trdi pisatelj, da jo je slišal sam. Le-tá opat se je peljal z nekaterimi drugimi tovariši na ladji sredi britanskega morjá, ko je prišla takó huda ura, da so bili vsi obupani. Klicali so svetnike na pomoč, ta tega, óni drugega, toda nihče ni klical Marije. Opat jih opominja, naj pokličejo na pomoč mater usmiljenja, katera je mogočnejša od vseh drugih svetnikov. Toliko da naprosijo Marijo, prikaže se vrhu jadrenika velika luč kakor velika voščena

sveča. Svetila je takó močno, da je odgnala ponočno temò ter razsvetila vse na ladji in okolo nje. Zdajci tudi potihne huda sapa; morje se umirí, skoro napoči jasen dan, in srečno priveslajo na kopnino. »O, zvezda morjá, svetlejša nego vse, mogočnejša nego vse!« pristavlja strmeči pisatelj. — Namen tej povesti je izvestno ta, da bi priporočala češčenje Matere božje; videti pa je tudi, da je bil v tistih časih Elmov ogenj precèj neznan.

Prav tisto povest v nemškem jeziku pripoveduje stari »Passional«, kateri obseza v prvih treh knjigah poleg Jezusovega in Marijinega življenja tudi Marijine čudeže. V teh knjigah je takó-le popisana Elmov ogenj, kateri se prikazuje na poziv Matere božje:

»ûf dem maste dar enboben
 ein vackelnicht sô schône quam,
 daz die trube gar benam
 die sich ê ob dem schiffe truc.
 vil witen sich al unne sluc
 daz licht von dem maste
 bi sînen schonen glaste
 gesâhen sie nu alle wol.«

Vrhu jadrenika se torej prikaže luč plamenice in vzame vso temò, katera je prej pokrivala ladjo. Daleč se razliva luč, da vse dobro vidijo v lepi svetlobi. Dalje pravi: »Srce mornárjev je bilo polno veselja — vihar, ki se je prej na vso moč upiral v ladjo, in šum in vrišč morskih valov se je začel polegati; boječi in omamljeni beguni so si opomogli in so bili zopet veseli.«

Španski in portugiški mornárji so prisojali dominikancu patru Gonzalezu tisto varstvo na morji kakor Italijanje svetemu Erazmu ali Elmu; imenoval se je »patronus maris hispaniae«. Zgodovinar dominikanec Štefan de Sampajo pravi, da ni prazna basen, ako pravijo mornárji, da so pogostoma videli svetega Petra Gonzaleza o protivnem viharji vrhu jadrenika s prižgano svečo v roki. Zató so mu tudi v podobah dajali dominikansko obleko in prižgano svečo v roke.

V basnih in pesmih torej živi v mitiški obliki spomin ognja svetega Elma, dostikrat v tesni zvezi s povestimi iz življenja svetnikov. Vender je izgubil dôkaj svoje skrivnostne moči do domišljanja človeškega, odkar se je ónega stoletja razodelo njega elektriško bistvo.

Prijateljem.

Preživel v svetu sem petino veka,
Najlepši čas odbegnil mi je rano:
Mladosti prve dóba je za mano,
Ob méni zopet brzo čas poteka.

Prijatelji, mladosti priče moje,
V usodnih dnovih vam zaupujoče
Srcé pozivlje vas v obližje svoje!

Sodružno z nebom zemlja se raduje,
Veselo ptičev spev zveni iz gaja,
Kadár prirodó solnca luč preraja
In z žarnim svitom pomlad osvetljuje.

Takó v prijateljih ob duši duša
Zajedno rádot v srečnih dneih uživa,
Zajedno upov sládké gláse sluša.

Nas dnij mladosti združili so vzori:
Tedáj od nas je že slovó jemala,
V spomin prijateljstvo je nam podala,
Želeč, da zúnje vsem srcé nam gori.

Ljubezen bodí nam vodnica mila,
Ko pot za nami v večno morje gíne,
Ljubezen ista, ki je nas združila.

V višavo, kjer nebesko solnce sveti,
Mladiče vodi orol ponositi,
Tam góri njemu sodbo je vršiti,
Ki je težkó jo nam ljudem umeti.

Učé v življenji mnogi nas izgledi:
Zlató ni vse, kar svéti se blesteče,
Verjeti v svetu redkó je — besedi.

V življenji časa blé nas tepe kruti —
Ob vas, prijatelji, cveté blaginja,
Bodeče trnje v rože izpreminja,
Da noga pota ostrega ne čuti.

Srcé, v bolestiti bridki zamorjeno,
Zamán povsod življenja bi iskalo,
Zdravilo ne pomore mu nobeno.

1.
V življenje, ki človeku rane seka,
V valovja njega burnost nepoznano,
Med nami od viharjev razdivjano,
Zagnala me je silna časa reka.

Prežili skupaj dnove smo cvetoče,
Sedaj se resnejša nam pesem poje,
A mi le srčni v žitja bitke vroče!

2.
A kadár jesen dežja plohe suje,
Od zémlje k nebu siva megla vstaja,
V nji z zémľjo, zdi se, da nebó se spaja,
Ž njo strnjeno ob mračnih dneih toguje.

A kadár sreča médnje dahne kriva,
Srcé dvojica naj se spojiti skuša,
Kot z nebom strinja zémľjo megla siva!

3.
Zavest zató nikoli nas ne mori,
Da smo teptali, kar mladost sejala:
Za vzore mlade stojmo jedna skala,
Ne stráši hrup nas ljudski, nì napori!

Na pragu ona lepše domovine,
Ob grobu v dušo bode nam svetila,
O mladih vzorih pravila sponine . . .

4.
Kar v soluce more orlov mladih zreti,
Odloči, da jim slobodno je žiti,
Ostale mora vse ugonobiti,
Zamán kateri skuša se oteti.

Odločnost najbolj váruje nesreče —
Kar podlega v prijateljjski je sredi,
Jednako v orlih, vse naj se izmeče!

5.
Naj še takó se viher sila ljuti,
Naj v zlobnosti se svet nam ves zaklinja —
Ob vaši stráni varna je stopinja,
Od skale, vi steber ste nerazsuti!

A naj prijateljstvo je obsijalo
Srcá globino temno, zapuščeno —
V življenje spet zaupno bode vstalo.

6.

Da sonce bi na nebu otemnelo,
 In ž njim bi zvezde nebne zlatokrile
 Svetlobo žarno svojo izgubile,
 Objel bi smrtni sèn prirodno célo

Kar vir hladilni v góri vitki sni,
 Prirodi sonce, zvezde so krilate,
 Kar cvetju róse biseri srebrni:

Po zemlji noč zavlada bi smelo,
 Temè človeku neodkrite sile
 Vse stvarstvo s tiho grozo bi polnile,
 Usihalo, kar v luči je cvetelo.

Ljubezen to je nam, ki druží brate;
 Brez nje osvaja srca mrak si črni,
 Brez nje nikjer ni v svetu sreče záte.

7.

Med nami kakor róža je cvetela
 Ljubezen, tihe sreče porodica,
 Ko nam mladost razžarjala je lica,
 In srca mlada so nam plamenela.

Mladí smo v vzorih gledali svetove,
 A kdor v življenji mladim vzorom služi,
 Osivel starec bode zrl plodove

O, da med nami večno bi živeła
 Ljubezen, vsemogočna vladarica,
 In ž njo zvestoba, verna ji družica,
 Da v letih poznih zremo njiju dela!

Prijateljsev sebičen duh ne kuži:
 Da mirno gledamo v bodoče dneve,
 Z ljubeznižo nas brate delo združi!

8.

Razvéli nárazen so nas koraki,
 Ko poti se življenja nam odprli,
 A nismo medsebojno mi zamrli
 Prijatelji, po svojstvih si jednaki!

Na vas spomini, v srci prebujéni,
 S slastjó so dušo tožno mi pojili,
 In v srci spév se je porodil méni.

Pripluli nádmne temni so oblaki,
 Mladosti méni zgodaj svit zastrli . . .
 Tedáj moj vzplaval duh, sodrugi vrli,
 Vesel do vas je tjà v nezgodi taki.

Do vas si želél spév je lahkokrili,
 Pojoč o prěšli nádeji vzneséni,
 Do vas, ki nekđaj z máno ste čutili!

Gr. Novák.

Dalmatinske povesti.

Spisal Igo Kaš.

III. Težavna rešitev.

(Konec.)

adnji udarec je zvršen, poslednja bitka izvojevana. Potolčeni, razkropljeni so vstaši . . .

Trdovratno se je branil Risto s četo svojo; ali trdne vrste nasprotnikov so rile neprestano dalje.

V zadnjem bóji je zadela njega, ki je dobil že mnogo lahkih ran, krogla v desno nogo, in samó pogumni žrtvi Grgurjevi se je posrečilo, da ga je brezzavestnega prinesel v varno zavetje; vsi drugi so ali poginili ali ubegnili v Črnogoro.

Dva dni po óni nesrečni bitki Risto izpregleda. Bil je v široki jami Vele Šubre, ónega divjega in pustega gorovja, čegar najvišji gospodar je mogočni sneženi Orjen.

Grgur mu služi. Opere in obéze mu rano, prinese mu oskromnega živeža, katerega je nabral v zadnjem trenutku v vrečo svojo, in mu dá nekoliko kapljic žganja, pomešanega s snežno vodo.

»Kje sem, Grgur, in kakó sem došel semkaj? Kje so mi drugovi?«

»Miruj, Risto, ne govóri, da ti ne škodi; počakajva, da mine neznosni južni veter, potem se vrneva k svojcem.«

Ginjen mu stisne Risto roko: »Grgur, blagi mladenič, oprósti mi! Često sem te žalil, in sedaj si mi rešil življenje!«

»Oče Risto, ne hvali me. Ali mi ni dolžnost, da ravnam takó? Ali bi ne bil tudi ti mēni storil prav takó?«

Kakor omedlevica léže slabost na oči ranjencu, potem se nasmehne. »Bože . . . plati . . . srečo . . .«

Bližajo se žalostni časi. V jami je sicer suho in toplo, toda živež pohaja, dasi ne uživa Grgu skoro ničesar. Bolnik se ne more geniti, kadar ga pustí vročica.

Končno se vzpnē mladenič: »Risto, oditi morava, ako nečeva umreti od gladú. Daleč na okrog ni žive duše. Kakó bi okrevaj?«

Risto migne z roko in reče: »Pojdi sam! Ti si mlad, živiti moraš staro mater in sestrico. Ohrani jima življenje svoje! Moja družina ima vsega dovòlj; in kaj ji pomorem jaz, jednonogi boleznik? Pojdi ti in pústi me umreti; danes ali jutri, saj človek mora iti!«

»Celó ne. Kakor bi bil moj oče, trudil se bodem, da te rešim. Udje so mi krepki, in nádejem se, da se rešiva obá.«

Takó je tudi bilo.

Na Grgurjevih plečih potuje Risto po najkrutejših planinah ruševite Dobrostrice, raztrganega Kavla in razritega in pustega Radostaka. V jamah in razpokah počivata in nočujeta, dokler nekega dne ne prispeta na vzhodni klanec zadnjega gorovja.

V dalnji globini se razprostirajo boke z ozelenelimi bregovi, svetlimi hišami, z vasmí in gradovi pri morji; na vzhodu in na jugu se vrstē snežene grede črnogorske, in v sivi dalji kipé orjaški vrhovi gorá arbanških. Proti zapadu se sveti neizmerna ravnota jadranskega valovja.

Ali pogled ubežnikoma se niža v krájino, kjer jima je domovje. »Kaj neki delata žena in hči? Ali žalujeta po mēni, kakor da sem mrtev?« mrmrá Risto.

»O mila majka in uboga Danica; morda se žalostí, ker me je tirala v smrt, dasi je namerjala najboljše!« misli si Grgur.

»Ko bi jim mogla naznaniti, da živiva, da se vračava!« takó želita oba.

Sedaj mora Risto ostati sam za pečino; zakaj Grgur je ugledal na poti ljudi in je vsekakor hotel dobiti živeža, bodisi le suhega kruha.

Odide, in hvaležno gleda Risto za njim. Za dve uri se vrne s kruhom, sirom in rakijo. To je bil vesel dan po tolikih pôstih!

Ko se zmračí, odpravi se Grgur okrepčan in zaupno s svojim tovorom nizdolu. Mesec jima svetí na težavnem poti.

Najnevarneje je priti mimo orožniške postaje pri »Kovačevem dolu«. Ali posreči se jima, in v jutranjem mraku dospeta na pečine nasproti Perastu in na breg, kjer je shranil Grgur v temni jami čoln in kalugjersko obleko.

Vse najde nepokvarjeno. Srce mu utriplje od veselja, ko zavija Rista v črno odejo — rešena sta!

Z ónim kalugjerom v čolnu prispè Grgur še tistega predpóldne do samostana, kjer ranjenca prijazno vzprejmó.

Proti večeru veslá mladenič k Ristovi rodbini, kjer najde tudi mater svojo in mlado sestrico.

Žalostno so posedale žene in jokale po dragih sorodnikih. Največ je trpela Dana. Nema bolest, katera se ji takó očito vidi na bledih licih in vdrtih očéh, ta je materi na dvojno žalost.

Sedaj pogleda deklè slučajno skozi okno na mórje in vzklikne:

»Tam, tam!« Nató postoji kakor otrpla.

Nje srce je čutilo, nje okó je spoznalo čolnič, ki je plul proti hiši!

Vse zró iz hiše in se ihtèč objemajo.

Takó jih je presenetila nenádejana radost, da mora Grgur dolgo čakati, predno mu odpró.

Sedaj jih je našel vse združene, ki so mu bile toli obljubljene!

»Bog bodi zahvaljen, zdrave ste vse!« reče jim ter objame mater in nevesto svojo.

Uro kesneje, ko je Grgur pojasnil najvažnejše prigodke, stali so vsi ob postelji Ristovi, ki se je držal jako krepko, sósebno ker je védel, da je v varnosti.

Ko se pozdravijo, pokaže Risto na Grgurja, rekoč: »Eto vam rešitelja in hranitelja mojega! — Ne želim se ga več ločiti; zatorej Grgur, bodi moj, in Danica bodi tvoja!«

»In Bogdan?« vpraša mati boječe.

»Samovoljno me je zapustil. Kaj mu hočem? — Grgurjevo zláto srce je vredno več nego deset Bogdanov! Ne govorite o njem! — Častni oče, čul si zaroko, blagoslovi ju!«

»Bodita srečna, otroka!« vzklikneta radostni obe materi.

In sreča, jasna sreča sije v očeh Danici in Grgurja, ki si presrečna stisneta roke v večno zavezo!

Nepričakovana vrnitev Ristova in zaroka Daničina se je naznala samó najbližjim znancem in sorodnikom, in utajevali so Rista, ker se vsestranska pomilostitev, katere so se nádejali, ni še objavila.

Tudi Bogdan je zvédel vse te novosti, in izguba prekrasne neveste mu je vzbudila nemir in nejevoljo.

Nekega dné pride k Ristu, ki še vedno biva pri kalugjerih.

Strogo mu očita nejevero, ali ranjenik se obrne od njega, rekoč:

»Ti sam si provzročil, kar se je zgodilo, in tvoja samoljubnost je zakrivila, da mi je poginilo devetnajst najboljših junakov. Pústi me in snubi drugo.«

»Risto, poslušaj, lahko te primoram, da mi storiš po volji. Dàj mi Danico!«

»Pojdi!« seže mu óni v besedo. »Izdajica jedenkrat, bodi še drugič. Pojdi v Kotor in ovadi me! Kakor te bode veselila osveta! Ali Danice ne dobodeš nikdar!«

»Dobro! Sam hočeš takó. Pomni, kar si rekel«, zakliče mu srdito Bogdan, in hiti iz sobe in iz samostana.

Zdajci stopi k Ristu stari kalugjer, ki je iz sosedne sobice čul glasni pogovor:

»Ne bój se, Risto! Vse sem čul. Mladič namerja nekaj zlega, ali škodil ti ne bode. Takoj grem v Kotor in obrnem vse na dobro. Torej ne vznemirjaj se!«

»Hvala ti, častni oče; ako moreš kàj storiti, stóri; ako ne, pa hòdi!« odgovori Risto udanega srca.

Stari kalugjer odide, da zvrší, kar je obljubil; Bogdan pa v tem teče proti Risnju.

Na poti sreča Danico, ki je hitela k očetu, kakor vsak dan.

»Glej, tukaj si, nezvestnica!« nagovori jo. »Takó si se izneverila besedi?«

»Jaz ti nikdar nisem dala besede, tudi dati je nisem mogla; méni ne očitaj ničesar!«

»Slušaj, Danica, še prosila me bodeš, da ti podam roko. Ali misliš, da ne bodo veseli v Kotoru, če se jim pokaže, kje se je skrila znani četovodja Medún, in če kdo ovadi njega rešitelja sodišču? Kakó?«

Danica ostrmí od strahú; ali skoro se ohrabri:

»Tega ne moreš storiti!« vzklikne neverjetno.

»Zakaj ne?« nasmehne se Bogdan, veselč se nje prestrašenosti, »mêni ne more biti na škodo!«

»In to mi praviš v lice? Sedaj vidim, kakó si brezčuten!«

»Ne brezčuten, Danica, ali od prevelike ljubezni malone brezumen! — Záte bi storil vse, boril bi se z vragom samim!« vzklikne Bogdan razburjen, potem pristavi mileje: »Môči ti je rešiti očeta in Grgurja. Védi, da se ravno vračam od očeta tvojega. On zná, da se je prenaglil zbok hvaležnosti, ko te je obljubil Grgurju; ali v srci le želí najine zveze, katero smo potrdili že davno.«

»Lažeš!« odgovorí mu deklè srdito. »In ako si upaš, pojdi z mano k očetu, in ponóvi, kar si govoril sedaj!«

»Temu je kesneje tudi časa dovòlj«, zavrne Bogdan prisiljeno miren. »Vender to ti povém: Izpolni besedo očetovo, ki te je obljubil mêní, in molčal bodem; ako ne, videla bodeš očeta še danes zvezanega v ječi!«

»Mili Bože, kakó more biti človek toli sovražen! Vender — stóri, kar ti veleva srce; jaz pa te nečem nikdar več videti. — Pojdi!«

Hítro se obrne in stopa proti samostanu, kjer poročí očetu, kaj je govorila z Bogdanom. Ali ker je oče dobre volje, umirí se tudi ona.

Bogdan je izgubil malone vso premišljenost. Čimbolj je spoznaval, da mu je izgubljena Danica, tem žarneje je hrepenel po nji.

Kakor iz uma hití naravnost do orožniške postaje, kjer objavi, kar vé o Ristu in njega rešitelji.

Veselo začujejo orožniki to novico, in takoj odredí vodja dva orožnika, da privedeta najprej Rista.

Bogdanu zapové, da jima pokaže Ristovo zavetje. Tega ni pričakoval. Nádejal se je, da se bode skrivaj veselil osvete. Ali ne pomaga mu nič, in v družbi ónih poslancev se mora napotiti.

Ko pridejo v samostan, najdejo Rista in pri njem ženo njegovo in hčer.

Starejši orožnik nekoliko povprašuje, in skoro je potrjeno naznaniło Bogdanovo, zakaj Risto ne tají, da je bil vodja ustaški četi, saj ga tudi rana izdaja.

Blizu vrat pri drugem orožniku stoji temnega obraza Bogdan. Nikdo ga ne pogleda, vender čuti vse zaničevanje ónih, ki so mu bili nekđaj dragi.

Ker se Risto ne more dvigniti, da bi šel na postajo, hoče iti orožnik k vodniku, da pozvé, kaj storiti... V tem hipu se odpró vrata, in stari kalugjer vstopí na stráni okrajnega sodnika, ki je rad prihitel, da oznani pomilostitev Ristu in Grgurju in vsem, ki se vrnejo...

Ali ker je bila tožba Bogdanova prejeta pismeno, morala se je tudi razpravljati pismeno.

Pokličjo Bogdana, da ponovi tožbo svojo. — Zardé se pristopi.

»Povèj ime«, velí mu sodnik.

»Bogdan.«

»Priimek?«

»Kaj tega treba? Saj nisem zatoženec.«

»Vse ime moramo poznati; povèj tedaj!«

»Bogdan — Loputić iz Risnja . . .«

»Bogdan Loputić?« ponovi sodnik počasi, poudarjajoč vsak zlog, »ej, to je dobro! — Dečko, ti si tedaj óni Loputić, katerega iščemo že toliko časa? Bogdan Loputić, zakaj nisi došel, ko so te poklicali k naboru?« — vpraša sodnik.

»Nisem védel o tem,« odgovorí Bogdan zamolklo.

»Takó? Védel nisi? In vender se je oznanjalo povsod! Potajeval si se, in nesrečna denašnja prilika te je izdala ter nam privedla v roke!«

Srepo ga gleda Bogdan. Obledel je, in solze mu igrajo v očéh — ali od žalosti ali od srda, kdo vé? Govoriti ne more ni besedice, toliko je iznenádejan.

»Ali morda véš, kakšna kazen te čaka, predno te pošljejo v vojašnico? Pol leta najmenj se bodeš utegnil pripravljati na bojno službo! — Véđita ga za mano v Kotor!«

»In ti, Risto,« reče bolniku, »ti si prost, kakor tudi rešitelj tvoj, óni Grgur. Znano vam je, od koga je došla ta milost; bodite odslej hvaležnejši, nego do sedaj!«

Šele ko je odšel sodnik, katerega je spremljal stari kalugjer, vzbudé se navzočniki. Presenečeni so bili od strahú, ko sta prišla orožnika po Rista, iznenádejani so bili, ko sta odvedla Bogdana — ali sedaj spoznajo veliko milost, ki je vsem vrnila prostost in mirno življenje. V Ristovi sobi zahvaljajo starega kalugjera, da jih je po svojem brzem dejanji osrečil in jih ohranil zlá. Ko pride Grgur, najde vse jako vesele. Risto mu zakliče:

»Pridí, Grgur, drugič sva rešena po tem čestitem očetu, in sedaj smo šele povsem združeni. Ni se nam bati nobene nevarnosti! Pripravili bomo slovesno svatbo, da mi bode le móči vstati in zopet stopiti na blažena tlà domovine svoje!«

Pisma iz Zagreba.

Piše Josip Starč.

XXIV.

Napišite kritiko! — Takó prosijo uredniki, kadar jim je oznaniti novo knjigo. Kratka in lahka je prošnja, ali kakšen bi moral biti odgovor? Ostroumen, pravičen, nepristranski, objektivni in Bog védi, kakšen še, mimo tega dolg, da bi se mogel nadaljevati dvakrat, trikrat. To ni lahko, zlasti ne opreznemu móžu, ki je že sam kaj spisal in vé, kaj vse mora znati, kdor hoče pravično oceniti književno delo. Da je res takó, priča nam profesor Klaić v prezanimivem svojem »književnem pismu«, katero je priobčil v peti številki letošnjega »Vienca«. Uredništvo »Vienčev« ga je namreč prosilo, naj bi ocenil najnovejšo Lopašičevo knjigo »Bihać in bihaćka krajina«; toda ko se je učeni profesor lotil dela, da bi izpolnil prenačljeni obet, zadiralo se mu je peró, in namesto kritike je napisal omenjeno »književno pismo«, v katerem se opravičuje, zakaj ne more spisati obljubljenih ocen. Ali ni to zanimiv odgovor? Gotovo da je; celó prezanimiv je in poučen po vsi obili vsebini svoji. Preoskromen je gospod profesor, ko pravi, da nima darú za pisanje kritik, in se skoro kesá vseh océn, katere je kdaj napisal, ko je še sam bil urednik »Vienčev«; zakaj takrat da je sodil preostro »našo še zmiraj mlado književnost, ki je v prvem stadiju razvitka in ima . . . premalo delavcev . . .« . . . »Pri nas bi morala biti kritika vsekakor pravična, ali morala bi biti blaga in več vzpodbujati na delo, nego . . . ubijati pisatelje in jim jemati tisto malo volje, katero imajo za spisovanje.« Takó sodi gospod Klaić o hrvaški knjigi in hrvaški kritiki. Toži se na mlade dečke, ki grajajo zadnja dela starih zaslužnih pisateljev, a toži se tudi na óne književne veterane, ki preveč zahtevajo od mladih začetnikov. Upravičeno zaničljivo obsoja tisto kritiko, iz katere govori strast osebnega ali politiškega nasprotnika, in tisto, katero je porodila prevelika ošabnost ali pa zgolj trgovsko dobičkarstvo. Kritik bi moral biti pisatelju to, kar je učitelj učencu; kritika bi morala biti le instruktivna ali poučna, a takšno kritiko bi mogli pisati le učeni in izkušeni ljudje. V oskromnosti svoji trdi gospod profesor, da on ni ne učen ne izkušen, da torej niti ne more napisati kritike, katere je želel »Vienčev« urednik.

Ko smo prebrali to prezanimivo »književno pismo«, prišli so nam nehoté na misel naši dnevnikarji in drugi manjši listi, ki vsi pravilno donášajo kritike o sléharni gledališki predstavi; toda ne le o predstavljanji, ampak tudi o igri sámí, o nji umetniški in književni vrednosti. Ne moremo in tudi nečemo soditi, ali se te kritike ujemajo s terjatvami profesorja Klaiča, ali ne, zakaj to bi zopet bila kritika, katere nikakor ne namerjamo pisati, zlasti ker ne čitamo redno teh časnikarskih océn. Zanimive pa so takšne ocene, in človek se časih kár čudi, kakó odločno in duhovito sodi neznamen list skritega mesteca o književnih velikanih, katerim vé očitati mnogo več, nego puhlim plodovom popolnoma neznanega zakotnega pisarja. To uganko nam je slučajno rešil na potovanji nemški kritik sam in nam dokazal, da je ni lože stvarí, nego pisati ocene gledaliških iger, zlasti imenitnejših, ki se dajó po večjih mestih. Časnikarski recenzent pozvé od igralnega društva ves repertoar, naročí si pri knjigarji zvršene kritike dotičnih iger in jih prepíše za svoj list, kadar jih treba. Ljudje čitajo, čudijo se njega bistroumnosti in po tem sodijo, ali jim je igra ugajala ali ne. Sevéda, kadar treba réči besedo o novi igri, ali o takšni, katere na vélikih gledališčih niti ne poznajo, takrat je časnikarski poročevalec često v veliki zadregi, pa piše in piše, da napósled ne véš, ali je igra dobra ali slaba. Na vsako stran je torej kritika težka stvar, in čimbolj človek preudarja Klaičeve besede, tem bolj spoznava, kakó so resnične. Zató nikakor ne mislimo pisati kritike, ampak le poročati hočemo o nekaterih novih pojavih na hrvaškem gledališčí.

Lani smo že povedali, kakó veselo in navdušeno je naše občinstvo pozdravilo dve novi igri, Kumičičeve »Sestre« in Vojnovičevo »Psiho«. Tudi mi smo pritrđili splošni radosti in izrekli nádejo, da se bode dramatiško pesništvo hrvaško odslej razcvitalo čim dalje tem lepše. Motili se nismo. Minula gledališka dóba nam je podala zopet nekoliko novih izvornih plodov. Gospod Kumičíc je v »Obiteljski tajni« iz nova pokazal lepe darove svoje; velike ovacije občinstva pa ga bodo gotovo vzpodbujale, da bode stopal srčno dalje na dramatiškem polji. Kritika sicer ni bila také zadovoljna, kakor občinstvo, ali trdno upamo, da gospoda Kumičiča to prav nič ne bode motilo; saj so mu morali priznati celó nasprotniki, da je ta druga igra njegova v marsičem boljša od prve, da nam torej kaže napredek. Po tolikem uspehu se za gotovo nádejemo, da nas gospod Kumičíc prihodnjo zimo razveselí s tretjim dramatiškim plodom, za katerega mu dobro dojde dosedanje izkustvo.

Novim izvirnim igram smemo prištevati tudi veselo igro »Kitu cvieća« in dramo »Zabluda matere«. Obe je spisala umna in duhovita gospá Hermina Tomičeva, prvo leta 1883., drugo leta 1888. Ko so »Kitu cvieća« prvokrat predstavljali na gledališči zagrebškem, védeli so le nekateri dobri znanci, kdo je spisal to izvirno igro. Občinstvo in kritika sta torej mogli soditi do cela nepristranski in zadovoljni sta bili s tem dramatiškim prvencem neznane pisateljice. Prav takó so vzprejeli leta 1888. večjo socialno dramo »Zabluda matere«, v kateri so posebno hvalili zunanjo tehniko. Bilo jih je sicer, ki so grajali glavno misel, ali tajiti niso mogli, da ima igra dovólj zanimivih dramatiških prizorov. Pravični ocenjevatelji so v tem daroviti pisateljici dali nekoliko iskrenih svetov, po katerih je plemenita gospá igro predelala, in takó popravljeno in izboljšano jo je vzprejela »Matica Hrvaška« med svoje lanske knjige ter s tem gotovo ustregla vsem njenim čitateljem, zlasti ónim, ki ne bivajo v Zagrebu in ne morejo videti igre v gledališči. Ta uspeh je ohrabil gospó Tomičevo, da se je lotila novega dela, in že ima v rokopisu dovršeno novo burko v jednom dejanji, toda osnovala je tudi že drugo večjo veselo igro.

Posebno zadovoljni poročamo še o neki izvirni igri, s katero nas je razveselila uprava hrvaškega gledališča v minuli zimski dóbi. Omeniti nam je »Tri braka«, komedije v petih dejanjih, katero je spisal Milan Primorac. Ta pseudonim smo čitali še na gledaliških listkih, ali kritiki so vsi povedali po časopisih, da je pisatelj igre dr. Marijan Derenčin, bivši pravosodni predstojnik deželne vlade, sedaj odvetnik v Zagrebu. Da je Derenčin najduhovitejši in najbistroumnejši pisatelj pravoslovnih knjig in razprav na Hrvaškem, to je védel vsakdo, in nihče mu ni še utajil tega; ali da je tudi dramatiški pesnik, tega doslej nismo védeli, in njegova igra »Tri braka« je prijetno iznenádejala vse prijatelje gledališča in književnosti. Ne oziramo se na razne kritike, saj niti ne mislimo pisati kritike, ampak le to bi radi povedali, kar smo čutili samí pri predstavi, ali kakor bi se reklo po novem, »kakšen vtisek je igra naredila na nas.« Od začetka do kraja smo uprtih očij zvesto poslušali, da nam ne bi ušla nobena duhovita in primerna misel, katerih kár mrgolí. Kadarkoli je kdo iz nova stopil na oder, takoj se ti je zdelo, da je to star znanec, in jedino to ti je rojilo po glavi, kdo je ta človek, in kje si ga videl v resničnem življenji? In ko so že nastopile vse osebe, nehoté si rekel: »To je naše zagrebško društvo!« In takó je. »Tri braka«, ali slovenski »Trije zakoni«, to je prava podoba novodobnega našega življenja, katero nam je gospod Derenčin narisal takó resnično, da ga gotovo nihče ne bi

mogel bolje. Telesno in gmotno propali starejši baron vzame za ženo mlado hčerko silno bogatega krojača. Baron potrebuje novcev, nevesto pa je zaslepilo plemstvo in hrepenenje po aristokratskih »krogih«. To je prvi zakon. V drugem se je mlad človek zagledal v starejšo déklico, ki ga je do cela začarala z ljubeznivim svojim vedenjem in duhovitostjo svojo. Navzlic odkritosrčnemu njenemu ugovarjanju, da je prestara za njega, le ne odjenja, dokler se ne poročita. Tretji zakon je, kakeršen mora biti; mladenič in déklica, ki sta po srci, po stanu in po letih kakor namenjena drug drugemu, zaljubita se in se po nekaterih navadnih ovirah poročita. Ta zakon je srečen, dočim vidimo v prvih dveh hude društvene in psihološke viharje, ki se šele poležejo po strašnem polomu. Vse, kakor v vsakdanjem življenju! Človek kar strmi, kakó resnično se razvija to življenje na odru, zlasti ko se dogodbe vseh treh zakonov zapletajo med seboj in povzdigujejo splošni dramatiški zaplet. Vse osebe, imenitnejše in menj imenitne, kažejo nam značaje iz sedanjega gospodskega življenja; posebno zanimivo je še to, da vidimo pred sabo tudi zastopnike raznih političkih strank verno risane, a vendar takó, da niso žalile nobene političke stranke, ki so v gledališki prijateljski sedele druga poleg druge ter zložno ploskale in se radovale redkemu užitku. Sevèda, s strogo umetniškega stališča bode kritik védel ugovarjati marsičemu; umetniško dovršeno delo nikakor ni igra »Tri braka«, ali ker nam tolikanj resnično kaže vsakdanje naše življenje, da človek ne utegne misliti na zakone dramatiškega pesništva, uverjeni smo, da se ta igra prav takó obdrži na repertoaru zagrebškega gledališča, kakor so se obdržali »Graničari«, ki tudi niso dovršeni, in so se vendar predstavljali že davno nad stokrat in se še zmiraj predstavljajo, in vsak pot je gledališče prenapolnjeno. Saj imajo tudi Nemci mnogo dobrih iger, katerih ne morejo uvrstiti v noben oddelek dramatiškega pesništva, pa jim pravijo »karakterne podobe«. Tudi to radi priznavamo, da imajo »Trije zakoni« veliko krajevno vrednost; v prevodu na kakem drugem gledališču bi se ne mogli ponašati z istim uspehom, kakor v Zagrebu. Toliko se nam je zdelo potrebno, da poročamo o teh domačih plodovih hrvaške dramatike, ki nam jasno pričajo, kakó se je v najnovejšem času jelo razvijati gledališče hrvaško po notranji svoji vrednosti, in da ne hrepeni le po zunanjem sijaji, ki je bil že marsikateremu gledališču na veliko škodo.

Upamo, da smo resnično poročali in pravično sodili, ne da bi se postavili na vzvišeno stališče ostrega kritika. Kakó opolzke je pot kritike, povedali smo že v začetku, ko smo navèdli nekoliko mislij

gospoda Klaiča, s katerim se v tem popolnoma ujemamo. Nekdo nam je sicer ugovarjal in rekel, da je kritika lahka stvar. »Ako knjigo čitaš, da se ti ne spotika, in je ne odložiš, dokler je ne prebereš, tedaj je knjiga dobra. Če se ti pa zadira, pústi jo, zakaj gotovo, da knjiga ne veljá.« Zopet nova in čudna teorija, ki je na več stranih vredna premisleka! Nekoliko je gotovo resnice na tej lahkoumni in predrzni trditvi, ki pa nikakor ne veljá za vsako knjigo. Prvi pogoj vsaki, zlasti lepi knjigi je ta, da se gladko bere; in vendar nam je učeni gospod Jagič ostro obsodil neke ruske prevode, ki so se čitali, kakor lep in dober izvirnik. Po takšnih ostrih obsodbah si človek res ne upa več izreči svoje sodbe. Takó smo na primer že večkrat podarjali, da je pri nas premalo duševnega kapitala in preveč duševne konkurencije, in danes še nikakor nismo drugih mislij, akoprem nam je zatrjeval prav veljaven prijatelj, da pri nas brez konkurencije ne bi uspevali ne književnost ne umetnost. Zató da trebamo več leposlovnih listov in več pevskih, glasbenih in drugih umetniških društev. Res je, da nam je takšna konkurencija minulo zimo dala nekoliko prav redkih in dovršenih koncertov, s kakeršnimi bi se mogla ponašati tudi večja mesta; ali prav pri teh koncertih smo videli, da so se morala vzajemno podpirati razna društva, ker so jim bile svoje moči preslabe. Urednik lepoznanškega lista pa je tožil, da mu »Matica Hrvaška« pobira najboljše sodelovalce in da mora list zató hirati. Ali ni to zopet dokaz, da nas je še premalo za konkurencijo? Često izproži urednik prav zanimivo podjetje in priobči v listu članek s številko I.; ali zastonj se veselíš in čakaš nadaljevanja, ne učakaš ga. Lani na primer je »Vienac« princsel »I. Pismo iz Biograda«, v katerem se nam je izpolnila davna želja, da bodemo čitali izvirna poročila o srbski književnosti in kulturi sploh. Uvod je bil lep in prezanimiv, ali zastonj smo čakali drugega pisma; minilo je leto in pol, in še ga ni. Takrat smo čuli, da bode »Vienac« tudi donašal izvirna »Pisma iz Ljubljane«; vendar tudi teh ni bilo. Kaj je temu vzrok? Nič drugega, nego da je premalo delavcev, toda preveč dela, zlasti za toliko število raznih časopisov. Lahko je reči: »Listov nikdar ni preveč, le dobri morajo biti«; ali kakó naj bodo dobri, ako se naš mali duševni kapital drobí čimdalje bolj in trosi po treh, štirih listih, dočim bi malone pohajal za jeden list!

Ali kam smo zašli! Poročujé o nekih novih pojavih na književnem polji, ponovili smo staro tožbo, akoprem po načelu in po izkustvu nikomur ne vsiljujemo svojih mislij. Utegnil bi nas kdo vprašati, zakaj ne poročamo o »Matici Hrvaški« in o drugih književnih za-

vodih? — »Zvon« naznanja vestno vsakega pol leta vse nove hrvaške knjige, zatò nam jih tù ni treba ponavljati. Pisatelji so iz večine isti in stari znanci »Zvonovim« čitateljem. Med pripovednimi knjigami »Matice Hrvaške« ne pogrešamo nobeno leto Šandora Gjalskega, katerega smo že večkrat omenjali pohvalno in ki je sedaj izvestno najrodovitejši pripovedovalec hrvaški. Zadnja pripovedka »Na rodjenoj grudi« pripada njega najboljšim delom. Ko smo jo čitali, spominjali smo se pogostoma nekega književnega historika, ki trdi, da romani prihodnosti ne bodo, nego resnični dnevnik. Nečemo trditi, da je pripovedka »Na rodjenoj grudi« zgolj dnevnik, ali pisana je takó realistiški, da ni možno ločiti, kaj je resnica, kaj domišljija. Kdor je le malo časa bival v lepem hrvaškem Zagorji in se le nekoliko seznanil z dobrimi ljudmi in prezanimivim tamošnjim življenjem, ta gotovo slastno seže po vsaki novi knjigi Gjalskega. Danes to staro zagorsko življenje gine od dné do dné; kakor drug za drugim legajo v grob stari vlastelini, ki so v idiliškem svojem kraju pozabili ves ostali svet, ki se niso ločili ljubljene »rodjene grude« svoje in so vse žive dni rajši bivali v lesenih kurijah svojih, nego da bi se preselili v zidane palače zagrebške. Kakor pristen Zagorec ljubi tudi Gjalski nad vse drugo ta rojstveni svoj kraj in nam prelepo opisuje, kar je sam doživel in kar je čul od prednikov svojih, katerih že skoro ne bode več. Kakor Gjalski s srcem svojim vedno tiči na »rodjenoj grudi«, takó nam pripovedke njegove oživljajo le nekdanje zagorske dogodbe. In dobro je takó; zakaj daj mu Bog učkati visoko starost in podéli mu moči, da bode do zadnjega diha opisoval to prezanimivo Zagorje! Težko da bi mogel opisati in povedati vse, kar je vredno spomina; vender ni ga, ki bi kakor on znal risati te stare hrvaške značaje, katere je videl na svoje oči in poslušal na svoja ušesa. Gjalskega bodo mogli ceniti šele prihodnji rodovi, katerim bodo njegove pripovedke budile domišljijo kakor mične bajke, in marsikdo bode tedaj majal z glavo in si mislil: »Ali je bilo res kdaj takó lepó pri nas na Hrvaškem?« — Ker smo toli srečni, da smo v Gjalskega pripovedkah našli že marsikakega znanca svojega, smemo jih tem bolj priporočati vsakomur, kdor se zanima za življenje narodov, zlasti najbližjih sosedov svojih. O umetniški vrednosti nečemo soditi sami; le to povejmo, da se Gjalskega pripovedke prevajajo v razne jezike evropske.

Kakó so Turki osvojili Bihač.

Spisal I. Steklasa.

(Konec.).

Vojna, ki je trajala malone brez prestanka od leta 1591. do leta 1606., morala bi se začeti šele leta 1593., zakaj to leto je bila v Carjem Gradu uradno napovedana Avstriji. Ali bosanski paša Hasan ni čakal tega, nego je začel po turški navadi že prej napadati zemlje krščanske. Že leta 1590. je plenila četa 3000 vojakov okolo Bihača, in leta 1591. je prihrulo zopet kakih 1500 mož čez Uno. Napadli so Bihač, ali Krištof Obričan jih je hrabro odbil s posadko svojo. Drugo leto ni bil takó srečen. Ko nekega dne pregleduje trdnjavo, napadejo ga Turki in ga ujamejo. Spremljevalci zapovednikovi zbežé na vse strani, in v mestu nastane strašen strah in velika zmešnjava. Ko bi bili Turki v tem trenutku napadli trdnjavo, izvestno bi jo bili osvojili. V tej veliki zmešnjavi prevzame zapovedništvo Jožef Dornberg, dokler ni bil postavljen za stotnika Jožef Lamberg.

Ko je pa Hasan-paša dné 2. vélikega travna leta 1592. dozidal novo trdnjavo petrinjsko in si takó zavaroval pot do Siska, sklenil je vsekakor osvojiti Bihač, da bi mogel potem brez skrbi z vso vojsko udariti na Sisek. Takó je tudi Bihaču odbila zadnja ura.

Že dné 10. ržénega cveta je prišel Hasan-paša z močno vojsko, težkimi topovi in z mnogimi ladjami po Uni pred Bihač. Prvih osem dnij so streljali na mesto neprestano od štirih stranij. Ker je bilo zidovje že precéj porušeno, pripravili so se Turki na napad. Ali predno so hoteli poslednjič naskočiti mesto, udali sta se dve drugi trdnjavici turškim rokam. Hasan je namreč poslal iz tabora pod Bihačem oddelek svoje vojske, da osvoji bližnje trdnjave. In res mu osvoji Peršić in Izečić (dné 17. ržénega cveta), dočim je bil znameniti Kamengrad še minulega leta izgubljen za našince.

Končno začnó Turki napadati Bihač dné 19. ržénega cveta. Že so postavili vojaki lestve na zidovje, da se popnó nánje, kár jamejo meščanje zahtevati od zapovednika, naj izročí mesto z ugodnimi pogoji. Krištof Lamberg je sam prepričan, da ne bi mogel dolgo braniti mesta, ker je zidovje po neprestanem streljanji skoro razdejano in so branitelji iz večine popadali, ali pomóci se ni nádejati od nikoder. Zató sklene, da se udá, in sicer največ zaradi tega, ker se je začelo

meščanstvo sámo s Hasanom dogovarjati o podaji. Prebivalci mestni so namreč javili paši, da bi se radi podali, ako jim obljubi sloboden odhod. Paša pošlje précej nató jednega svojih begov v trdnjavo, da obeta prebivalcem in posadki sloboden odhod, ali pa varnost osebe in imetka, ako želé tudi še dalje ostati v mestu. Ko Lamberg to zvé, gré sam v turški tabor, da razpravlja tamkaj o podaji, katero res sklenc z dogovorom, po katerem smé posadka slobodno oditi.

Tudi pri tej priliki dolžé nekateri povestničarji Krištofa Lamberga, da je od samega strahú izdal mesto Turkom, ne da bi se jim bil hrabro postavil v bran. Takó ga ogerski povestničar Istvanfy imenuje malosrčnika in bojazljivca. Ali če razsodimo vse okolnosti, katere smo navédli ravnokar, pritegniti moramo Valvasorju, ki brani čast rojaka svojega. Kranjski stanoví in celokupna vojaška uprava na Krájiní so bili kriví največ, ker so premalo skrbeli za takó važno trdnjavo in jo skoro popolnoma zanemarjali ravno v tem času. Vender kranjskim stanovom tudi tega ne moremo očitati preveč; saj nam je znano, da so od leta 1590. pazili vsi na Sisek, zakaj ondu je hotel sovražnik predreti v dežele slovenske. Na tej stráni namreč ni bilo nobene takó močne trdnjave, ki bi jih branila, kakor je bila tamkaj na novo utemeljena karlovška nasproti Bihaču. Ne plašljivost Lambergova, nego neka malomarnost celokupne vojaške uprave in kranjskih stanov je zakrivila, da je bil Bihač kristjanom izgubljen po 65letni vladi avstrijski in 52letni upravi kranjskih stanov.

Hasan-paša je bil pa tudi prav zvita glava. V svojem vedenji proti Lambergu in njega spremljevalcem je bil prav priliznjen, samó da bi jih pridobil záse. Zató je nagradil zapovednika Lamberga z zlátó vezeno obleko, druge spremljevalce pa s svileními haljami. Jeden izmed njih, Tomaž Gall po imeni, ni hotel vzeti halje, nego jo je podaril blízu stoječému Turku. Hasanu se zdí čudno, da navedeni spremljevalec takó malo ceni njega dar. Ali obdarovani Turek mu dobro odgovorí, da je Gall Nemeec, ki ni še nikdar nosil take obleke, pa tudi ne mara zánjo; rajši bi vzel cekin, da bi si mogel zánj kupiti vina in se nekoliko razveseliti. Hasan se nató sladko nasmeje in podari Gallu 10 cekinov. Spremljevalcu Bajnaku pa dá 150 tolarjev in ga celó nagovarja, naj ostane pri njem v službi, da ga bode dobro plačal. Tudi med druge prebivalce mesta Bihača siplje denar, in da jih zaslepí še bolj, pokaže jim nekoliko zabojev, napolnjenih z zlatom in srebrom ter jim obljubi, da prepustí vse to njim in da jih bode varoval bolje nego dosedanji njih gospodar, ki ni skrbel ni za plačo ni za hrano podložnikov svojih.

Lamberg je zaupal tem laskavim besedam Hasanovim in odšel iz trdnjave z 22 vojaki (samó toliko jih je še ostalo od 400) in drugimi prebivalci, ki so se mislili izseliti. Napoté se proti Slunju, ki je bil takrat še naš. Čés, da jim je potrebna straža na poti, pošlje ž njimi Hasan-paša bega Velehtana s 400 turškimi konjiki. Ali Velehtanova naloga je bila, da te neoborožene ljudi (razven 22 vojakov) pokončá na poti. In res, ko so kaki dve milji od tabora, napade jih s četo svojo. Začnè se krvavo klanje; našinci se branijo obupno; posebno óni oboroženi vojaki, in pobijejo marsikaterega Turčina. Izmed imenitnejših Turkov je padel Ibrahim-beg, katerega je zabodel Tomaž Botalić; sprla sta se bila že prej zaradi nekíh darov, katere je bil Hasan-paša razdelil mnogim prebivalcem bihaškim, da jih pridobi záse, le-tá beg pa jih je zahteval od prebivalcev. V tej borbi se je posebno hrabrega izkazal nam znani Tomaž Gall, ki je ubil tudi nekega ago in Turke takó preplašil, da so pobegnili v Bihač. Od naših vojakov je ostal samó kapetan Krištof Lamberg in 6 meščanov; vsi drugi so pali v tej borbi. Begunci so prispeli najprej v Drežnik in od tukaj v Slunj.

Tudi gledé na ta napad brani Istvanfy Hasana, o katerem misli, da je bil prav pošten človek, ki je spoštoval besedo svojo. Kriv mu je le Tomaž Bataliće, ki se je sprl z nekim Turčinom, pa je zató prišlo do krvave borbe. Tudi pripoveduje Istvanfy, da Lamberg ni pobegnil iz poboja, nego da so ga Turki ujeli in privedli nazaj k Hasanu, kateri ga je pa velikodušno pustil na slobodo. Vse to ne more biti res, posebno ne óno, kar piše ta zgodovinar o Hasanovem značaju, zakaj vse njega dosedanje in tudi poznejše vedenje se upira takovemu mnenju. Valvasor je v tem pogledu mnogo verodostojnejši, zatorej se držimo njegove pripovedi (Valvasor XII., 15.—16.). Da je bil Hasan sam nejevera in krvolók, dokazuje najbolj njegovo ravnanje s prebivalci bihaškimi, ki so ostali po odhodu Lambergovem v trdnjavi. Dočim je namreč Velehtan klal izseljence, prišel je tudi Hasan v Bihač. Ali kakor je prej s sladkimi besedami in dragocenimi darili mamil prebivalce na svojo stran, dokler jih ni pridobil, takó okrutno jih začnè sedaj preganjati. Od 5000 prebivalcev, ki so ostali v mestu, dá jih 2000 poklati, druge zasužni, 800 samih otrók pa odvède na Turško. — »Ker se je udalo mesto Bihač, odprt je pot v Italijo, torej naj pazijo Benečanje« — takó javlja benečanski poslanec iz Prage svoji signoriji (vladi benečanski). Kolikokrat je bilo to mesto v 16. veku v veliki nevarnosti, zakaj Turki so ga že napadali iz davna! Sedaj je palo, ali s krvavim klanjem národa so se Turki osvetili za mnoge svoje

poboje pod tem mestom, kakor da hočejo pokazati Sisku in drugim hrvaškim in slovenskim mestom, kaj bode, ako jih osvojé.

Mnogi krščanski vojskovodje so poskušali osvojiti Bihač, ali šele leta 1878. so ga zavzele naše čete po hudi borbi. Važna sta dva napada na Bihač v prejšnjih časih. Že dve leti pozneje, ko je padla bihaška trdnjava, vzdignil se je na Turke v teh krajih glasoviti junak Jurij Lenković, karlovški general, in sicer že prav kesno jeseni. Glavni namen temu prihodu je bil napad na sam Bihač. Z močno vojsko pride dné 5. listopada zvečer pred trdnjavo bihaško takó tiho, da posadka niti ne zapazi sovražne vojske. Tisto noč okolo dveh po polnoči zapové Lenković tihoma prisloniti lestve na mestno zidovje in ukaže vojakom, da se popnó na zid. Le-tí hitro poskačejo po lestvah na zidovje in nasipe. Ko jih končno posadka vender zapazi in se hitro zbere na veliko vpitje, spopadejo se živo na obeh stranéh. Ali Turki so bili premagani. Kdor se ni rešil v kulo, pal je od puške ali meča, takó da je bilo na ulicah in nasipih polno mrtvih trupel. Naših vojakov ni palo mnogo. Valvasor trdi (XII, 16.), da so pali samó trijé — a zajeli so bogat plen (dragocenosti, žita in druge hrane) ter oslobodili 1200 krščanskih sužnjev. Ostroga vender tudi Lenković ni mogel osvojiti, ker ni imel velikih topov in je moral biti zadovoljen s tolikim uspehom. Že dné 8. listopada se vrne zmagovito s plenom in oslobojenimi sužnji v Karlovec.

Od tega časa so imeli Turki v Bihači mir dolgih sto let. Šele ko so za cesarja Leopolda I. krščanske vojske sijajno zmagovale Turke na Ogerskem in so iz večine domači junaki oslobodili Slavonijo in velik del Hrvaške, začelo se je iz nova misliti, kakó bi bilo pridobiti turško Hrvaško poleg drugih okrajev, ki so nekdanj pripadali kraljevini hrvaški. Da se osvojí turška Hrvaška, moral je biti osvojen najprej Bihač, ključ temu kraju. Da se zajedno pospeši osvojitev vse Bosne, kakor je bilo takrat sklenjeno v bojnem svétu dunajskem na prigovarjanje glasovitega Evgena Savojskega, poslano je bilo že spomládi leta 1697. pet cesarskih polkov iz Kranjske, Štajerske in Ogerske na Hrvaško proti Karlovcu. Veleval jim je general grof Francišek Karol Turjačan, kateri bi se združil z banom Bačanom, da udarita zajedno na Bihač. Ban Adam Bačan je zbral do 20.000 móž in je na svojem prihodu v neprijateljsko zemljo osvojil nekoliko ostrogov, a najsilnejši grad s posadko Belo Steno je zavzel naskokoma, potem pa se obrnil proti Bihaču, da ga obsede s treh stranij. Nemce je postavil na severozapad pri Nemških vratih. Turkov je bilo v mestu do 4000.

Nádejali so se pomóči od bosanskega paše. Dné 9. ržénega cveta se je začelo redovito obsedanje in streljanje na mesto iz topov; nató se je pripravila vojska na véliki naskok. Turkom so javili, da ne dobé nobene pomóči, ali beg Čihaja, zapovednik v trdnjavi, odgovorí, da se bode branil do zadnjega diha. Ban je pošiljal manjše čete po okolici, da potolčejo tolpe, ako bi se bližale trdnjavi na pomoč. Četa glasovitega junaka in osloboditelja Like, popa Marka Mesiča, imela je hud bój s sovražniki in prinesla glas, da prihaja vojska iz Belega Grada, v Sarajevu pa da se zbira vojska bosanska in albanska. Nezloga vojaških zapovednikov vojske hrvaške in nemške še bolj pogorša žalostni položaj krščanske vojske. Z Dunaja dohajajo zapóvedí, naj čimprej osvojé Bihač, da se potem začné glavna vojna. Vse to je bilo vzrok, da so končno prestali obsedati Bihač, in da je le-tá trdnjava na nepriliko Hrvatom ostala stolno mesto turški Hrvaški.

Od tega časa je minilo malone zopet 100 let, da Bihač ni bil napaden. Šele leta 1878., ko je srčna naša vojska predrla v Bosno, vzal je oddelek njen napadoma mesto in trdnjavo Bihač ter osvojil vso turško Hrvaško. Vsi ti dogodki so še vsakomur v živem spominu, zató nam jih ni treba navajati, nego izpregovorimo še nekoliko o današnjem Bihači.

Mesto in trdnjava Bihač se razprostira ob Uni blizu hrvaške meje; do Zavalja (na hrvaški stráni) je malo uro hodá. Krasen je pogled na starodavni Bihač in njega okolico z visočine zavaljske. Ob reki Uni, ki si je v górenjem toku naredila pot skozi strme in skalnate odrastke planinske, razširja se šele pred Bihačem precejšnja ravnina med odrastki planine Plešivice s severne stráni in gore Ristovca z južne stráni, ki je posebno mična in plodna. To odprto polje se širi na obeh bregovih Une proti Izačiču in Krupi; zožujejo jo šele odrastki gore Grabeža bliže Krupe.

Trdnjava Bihač stóji na levem bregu Une, nekako na otoku, ker je od zapadne stráni pred njo izkopana struga, ki se pod trdnjavo zopet združuje z glavno reko. Pred trdnjavo se razprostira na levem in desnem bregu Une pod brdom Benakovcem dólenje mesto, mnogo večje in širše od trdnjave. Del mesta je na južni stráni trdnjave na posebnem otoku v Uni. Bihač je izza davnih časov utrjen in obkoljen z debelim zidom, kateri se je pa začel že podirati, sósebnó na zapadni in severni stráni, kjer je po nekod že tudi podrt. Južno stran mesta nasproti Ripču loči od trdnjave poseben zid, in za to pregrajo je sezidana vojašnica (kršlja) za 2000 vojakov. V trdnjavo je móči priti

skozi troja vrata. Vrata nasproti severu na hrvaški strani se zovejo Nemška vrata, morda zató, ker so nekđaj v starinskem ostrogu stanovali nemški vojaki (deutsche Knechte). Na iztočni dóljeni strani trdnjave so Zelena vrata, a nekđaj se je ves ta mestni predel zval Zelengrad. Proti Uni pa se mora končno skozi dva zida na Unska vrata. Vsi trije mostovi čez strugo so leseni; prav takšen je tudi večji most čez glavno reko Uno, samó da so na njem na obeh stranéh postavljene kolibe za prodajalnice.

Razven nekoliko starejših ali javnih poslopij so do malega vse hiše lesene ali pa od pletenin; postavljene so na stebrih takó, da so dóli pri zemlji staje za govejo živino in konje. Vse hiše so zamazane in nečiste, neuredne in trošne, prava slika turškega mesta. Krščanske hiše imajo odprto dvorišče, turške pa se zapirajo z velikimi vrati od desák. V trdnjavi je sezidana v novejšem času na zapadni strani pri mestnem zidu velika jednonadstropna hiša za kónak, v katerem stanuje glavár bihaškega okrožja. Od starejših spomina vrednih poslopij stoji še nasproti Zelenim vratom stara cerkev sv. Antona, sezidana v gotskem zlogu od štirioglatega izklesanega kamenja. Turki so jo izpremenili v džamijo in sezidali pred kakimi tridesetimi leti namesto starega zvonika novo munaro (tanek zvonik). Do cerkve sv. Antona, ki je bila nekđaj bržkone župna cerkev, dočim so frančiškani imeli cerkev posvečeno Materi božji, stoji oddaljeno nekoliko korakov starinsko zidano poslopje, sedaj magazin. To so bržkone ostanki nekđajnjega samostana, bodisi pavlinskega, ali frančiškanskega, katerih obeh se spominjajo v starem Bihači. Stara trdnjava je stala sredi mesta, ali za upora bosanskega (leta 1851.) porušil jo je glasoviti Omer-paša, in danes se komaj poznajo nje podrtine. Frankopanski grad pa je bil še sedaj dobro ohranjeni kastel pri Nemških vratih. Po svojih ostrogih in po zidu spominja gledalca srednjeveških gradov.

Bihač ima s svojimi predmestji 684 hiš in okolo 3000 prebivalcev, in sicer 2500 mohamedancev, 260 grškoiztočnikov, 170 katoličanov in 70 židov. Mohamedanci imajo v mestu in trdnjavi do 13 džamij, okolo katerih so tudi njih pokopališča. Trgovina v Bihači ni znamenita niti na trgu niti v prodajalnicah na mostu, vender zató je bila nedavno živa trgovina z govejo živino in žitom na bivši muti pri hrvaškem Maljevcu, posebno na ponedeljek. V novejšem času živé v Bihači trgovci, ki so v neposredni zvezi z Dunajem in Trstom. Za trgovino in promet rabi prebivalcem bihaškim in okoličanom dobra cesta do Zavalja in od tod v Karlovec, potem cesta na Une desnem bregu, dogotovljena leta 1865., katera vodi mimo Ostrožca in Krupe do No-

vega. Kadar se uživí velika osnova, izdelana že pred petindvajsetimi leti, da se namreč z železnico zveže Ljubljana s Karlovcem in ta z Bihačcem, oživelo bode zopet občevanje s tem važnim mestom v turški Hrvaški s slovenskimi kraji, sevéda ne toliko v vojaškem pogledu. kakor nekđaj, nego v trgovinskem in národnem oziru. Takrat se bode lahko popeljal marsikateri Slovenec v te kraje, toli znamenite za našo zgodovino, kjer so nekđaj pradedje naši, združeni s Hrvati, takó junaško branili vero in národnost svojo, da se jih lahko še dandanes spominjamo ponosno.

Na šetališči.

List iz dnevnika.

Želčno drevje nad menoj se boči
In brani solčnim žarkom pot do tál,
Kjer umaknivši se vročini žgoči
Brezdelni svet se je na šetnjo zbral.

Ob godbe zvokih po peščenú poti,
Med cvetjem hodi starost in mladost,
Jaz samec le stojim v zatišnem koti,
Na šetališči najredkejši gost.

In gledam jih. — Veselje vsem na lici,
Krog usten vsem neskrben, jasen smeh,
Radosten govor in veseli klici
In strasten ogenj v čarobnih očeh.

Življenje bodro in nemira polno
Razgrinja mi košati drevored,
In vender v prsih mojih srce bolno
Iz nova mi objema mrzel led.

Ob godbe zvokih jasnih lic počasi
Sprehajajo ljudje se pred menoj; —
O cvéti, cvéti v daljni górski vási
Ti črnolasi, krasni angelj moj!

Fr. Gestrin.

Srčni glási.

Iz mojih pesmij časih
Kot sreča se glási,
In vender v srčnih glasih
Radosti prave ní:

Le željno, kakor póje
V samini ptič ujet,
Te drobne pesmi móje
Zvené v breznejni svet . . .

Cvetána.

Naši vaščanje.

Spisal Podgoričan.

VI.

Dolgo še ni, ko je bilo ljudém po Krájiní jako težavno nositi vreče v málin in iz málina. Nikjer ni tekoče vodé, nič málinov; najbližji so na Krki, na Ribniškem, Ráščici, vender do tjá je že nekaj pota. Kdor je nesel iz Kompolj v málin, moral je na Ráščico, kamor je imel dobri dve uri, toliko se mora računjati tudi nazaj, in mlelo se je tudi nekaj časa. Izgubil je ves dan. Na Krko so rabili tri ure. Kaj šele na Ribniško čez Malo goró! Tam je bil res križev pot! Svet je nekoliko menj polóžen nego po strehi; uro hodá vkreber in potem prav toliko nizdolu. Izvestno je vsakdo trpel več, nego je bila moka vredna. Iz drugih vasij je bilo še dlje in tudi težje. Precěj ustreza torej dandanes ljudém parni málin v Strugah.

Obilo znoja in truda je Kompoljcem prihranil nekov Andraž, katerega je bil Bog Kompoljcem najbrž poslal iz milosti; vsekakor so bili takrat še pobožnejši, da se jih je usmilil. Ta človek, Andraž po imeni, priimka nisem mogel zvedeti, bil je Kompoljcem tovarno živinče, »kompoljski osel«, kakor so ga imenovali ljudje iz drugih vasij. Tudi samí Kompoljci ga niso bolj spoštovali; dejali so mu Matec, in to ime se ga je takó prijelo, da je le malokdo védel za njega pravo ime, in tudi sam je že napósled mislil, da se takó piše. Čitatelji so bržkone že razvideli, da ta človek ni bil kàj bistre glave, dasi bi bil vánjo spravil najmenj možgane treh drugih ljudij, in še bi ne bila polna. Le-tá Andraž ali Matec, kakor ga bodemo imenovali tudi mi, bil je domačin, porojen v Kompoljah, toda ne vé se že, v kateri hiši, niti kaj so mu bili roditelji. Velik je bil in krepák, za glavo višji od navadnih ljudij. Hodil je vedno bós; celó pozimi je le v največjem mrazu ovijal noge s kakimi cunjami. Hlače je imel od platna, prav takega, kakor pride tkalcu iz rók, neubeljenega, pa tudi ne počrnjenega; hlačnici sta mu sezali samó do kolen. Od kolen dóli je pa kazal gola bédra. Pripasane je imel hlače največkrat s konopnim vlaknom, časih tudi s tanko békovo trtico. Kamižole ni nosil. Ako mu je pa kdo podaril star raztrgan telovnik, rad ga je oblekel. Rokave platnene svoje srajce je imel zavihane čez komolec. Glavo mu je pokrival klobuk s preotljenim oglavjem in povéšenimi krajci, kateri

so ga senčili in mu tudi dobro rabili o deževji. Izpod klobuka in skozi luknjo na njem so mu gledali dolgi svetločrni lasje. Ušesa, nos, usta, vse je bilo primerno velikosti njegovi. Nosil je tudi črno zmršeno brado, kar pa takrat ni bilo obično v preprostem národu. Matec je nosil brado zato, ker se ni dal briti. Nikakor namreč ni mogel trpeti, da bi mu kdo z britvijo praskal po obrazu, ker ga je preveč šegetaló.

Nekoč so ga pri Žerinu res napravili, da se je dal briti. Séde na stol, vaški brivec, star doslužen vojak, odprè britev in potegne dvakrat trikrat po Matčevi bradi. Matec se dela trdnega, kar more. Ko pa potegne brivec četrtič in ga nekoliko vreže, zakričí Matec na vse grlo, pahne brivca od sebe in plane iz sobe na pol obrít. Ljudje so se mu smijali, ali nihče ga ni mogel več pregovoriti, da bi zopet sédel pred brivca.

Ta Matec je storil Kompoljcem toliko dobrega, da bi ga vsaj sedanji rod še ne smel pozabiti. Predno namreč še niso málinarji prevažali žita in moke, nosil je Matec vsem Kompoljcem v málin in iz málina. Na hrbet si je zadel vrečo, ki je držala poldrug mernik, pod pázduho je pa nesel tudi pol mernika, in če je bila sila, še cel mernik; drugo roko je moral imeti prosto, da je ž njo gredé mahal. Za pot v málin in iz málina, saj veste, kakó je daleč, služil je célo petico, t. j. četrták in jeden krajcar. Drugačnega denarja ni hotel vzeti, ker se je bal, da bi ga kdo ne osleparil. Predno si je natovóril vrečo, rekel je: »Kriuha!«, in prinesli so mu morali pol hleba. Dejal ni ničesar, ako je bil tudi star in suh. Kruh je zmašil v nédrje za srajco, oprtil si tóvor in ga nesel v málin. Gredé je lomil kruh s prosto roko in ga jedel, dokler je imel kaj. Hodil je jako urno, počival ni nikdar. Opravljal je svoje pòsle vestno in točno. Bilo mu ni nič do tega, ali je nesel na Ráščico, ali pa čez Góro na Ribniško; samó na Krko ni hotel, ker se je bal, da ne bi zašel. Kadar ni imel opravka v málinu, čedil je Kompoljcem hleve; delal je za dva človeka. Za to delo ni imel ničesar v denarjih, ampak le jedel je tisti dan pri hiši. O suši je nalival v vaški jami vodo ženskam, ki so hodile pónjo. To delo mu ni donášalo ničesar. Spal je kjersibodi; pozimi v kakem hlevu, poléti pa v mrvi; izbirčen v postelji ni bil.

O njem se pripoveduje marsikaj; značilno zánj bi bilo morda to le:

Nekoč, ko je nesel v málin, dojde ga z vozom málinar, s katerim sta bila dobro znana, in mu reče, naj oddá vreče na voz.

»Ne dam!« odvrne Matec.

»Pa na voz zlezil!« pravi mu málinar in ustavi.

»Če me bodeš zastonj peljal«, reče Matec.

»Bodem, le hitro na voz!«

Matec zleze na voz in séde na lójternico, toda vréč ne odloži. Imel je jedno na hrbtu, drugo pod pázduho.

Málinar se mu je smijal in se šalil ž njim, takisto tudi ljudje, ki so ga videli, ali to ga ni kàr nič motilo. Odvrnil je málinarju samó to-le:

»Potlej pa ne zaslužim petice, ako bodeš ti peljal moje vreče. Nesti jih moram.« Obveljalo mu je.

Ko je opešal in se postaral, okušal je tudi on plačilo svetá — nehvaležnost. Stradal je, da se Bogú usmili, ker ni mogel delati, kakor črna živina. Umrl je v veliki bédí, baje od lakote. Kmpoljci se ga še spominjajo, toda le za šale in burke.

Takó je izvestno povsod!

VII.

Korénskega Bileža je poznala vsa Suha Krájina, toda dovólj je bil znan takisto po vaséh ob Krki. Časih je šel pogledat tudi v Smolarje in Ribničane, in še bližnji kočevski Polomci mu niso bili povsem tuji. Vse leto je potoval od vasí do vasí, od hiše do hiše, ne da bi zapravil krajcarja; le na krškem mostu in čez Ráščico je moral plačati mostnino, ako je hotel čez most. Berač je bil, vender ni prosil nikoli. Kamor je prihajal, dajali so mu jesti, ako je hotel, ker ni jemal drugega. »Da sem le sit, za drugo se ne menim. Kdo bi nosil tóvor po svetu?« odgovoril je, ako mu je gospodinja silila moke ali žita.

Domá je bil iz Malega Koréna, ondu v gorah pod vinorodnim Bovlekom, kjer rase še dandanes dobroznana bovleška kislica, katere se še trsna uš ne loti. Brat Biležev je bil kmet na Malem Korénu, in pri njem bi bil lahko prebival, da je hotel delati. Ker se mu pa ni ljubilo, izplačal mu je brat tisto dótico, katero je imel zapisano, in Bilež jo je vzel ter šel. Denarci so skoro minili, ne vé se pa nič, kdaj in kakó; kàr bilo jih ni. Nekateri ljudje so védeli povedati, da ima Bilež tam po Kočevskem vóli v reji, drugi so pa dejali, da je denar zakopal. Sevéda, Bilež se ni hotel udati, da ima kàj denarja. Trdil je vedno, da nima niti bora. Po zunanosti njegovi bi človek res ne mogel soditi, da ima kàj premoženja.

Bilež je bil visok, toda šibák in primernih udov. Život se mu je nekoliko krivil naprej, na starost celó zgrbil. Obraz je imel zeló po-

dolgast. Govoril je jako hitro; beseda je pobijala besedo. Govorèč je tudi pomežikoval, kar je bilo gledati dôkaj smešno. Obleka njegova pa je bila domačega pridelka in kroja. Suknja od kozje dlake in volne, kratke hlače pa od počrnjenega platna. Škornje je imel izleknjene, da so se videle platnene svitice. Od hlačnic so mu visele dolge, široke podveze, ki so mu mahale naprej in nazaj. Glavo je pokrival z réastim klobukom. Na upognjenem hrbtu mu je jezdil podnevi koš, pleten od leskovih viter, v katerem je nosil obleko, kolikor je je še imel, in deval kruh, ako ga ni mogel takoj pojesti. V roki je vedno nosil široko in gosto smrekovo vejico. Prišedši v hišo, pomèl je ž njo po klópi, predno je sédel; ako je bila pa klóp umazana, sédel je tudi na vejico. Takšen je bil korénski Bilež v petek in svetek. Žalosten ni bil nikdar. Smijal se je rad in pel to-le pesemco :

»Boljšega kruha ni,
Kot je potvica;
Zaljš'ga dekleta ne,
Kakor Kranjica.
Holadri, holadra,
Holadradrija drôm« i. t. d.

In zatezal je zadnji zlog, dokler mu ni pošla sapa. Drugačno pesem je pel redkokdàj, največ, ako je zapel: »Mi smo vesel'ga, vesel'ga srcá« i. t. d.

Žalosten je bil, kakor je sam pravil, v svojem življenji samó trikrat. Prvič tedaj, ko je moral iti s Koréna, drugič, ko je izgubil krajcar in ga ni hotel neusmiljeni krški mostninar zastonj pustiti čez most, da bi šèl na božjo pot na Záplaz, kamor se je bil obljubil, in tretjič se je kisló držal in jezico kuhal zató, ker se mu je bila deklé izkujala in izneverila ter je namesto njega vzela drugega.

Na Kalu, pri Brklezu se pravi hiši, imela sta oče in mati hčer Nežo. Lepa ni bila, pač pa velika in močna. Vánjo se je zagledal Bilež in hodil večkrat na Kal, da jo je videl in govoril ž njo; časih je bil ondu tudi čez noč. Bilež pa Neži ni ugajal takó, kakor ona njemu. Lahkega srca je podala roko nekemu Tisovčanu, in to je Bileža strašno togotilo in žalostilo, kakor je pravil pozneje, ko nánjo že več mislil ni.

Nekoč je prišel Bilež h Krajičku, kjer je vasaovalo več móž. Ti ga začnó sevèda takoj dražiti, ker je bil vsem dobro znan in ker se smé s siromakom šaliti vsakdo. Takó ga vpraša Antončev Tonček:

»Bilež, zakaj se pa vender ne oženiš?«

Vsi utihnejo, radovedni, kaj poreče Bilež.

Bilež se ozrè po možéh in pomežikne sedemkrat, predno odgovori :

»Saj sem se hotel.«

»Kje pa, kje, Bilež, da ničesar ne vemo?« vpraša Tonček.

»Tega pa ne povém, saj ni, da bi morali vsi vedeti.«

»Pol bokala vina ti plačam, ako povéš, kje si se ženil in zakaj ste se razdrli,« pravi Blisek, ki je bil zeló denaren.

»Vino je dobro, vsak dan ga ne pijem, prileglo bi se mi tudi,« misli si Bilež. Vzbudi se mu želja po vinu.

»Ti, Blisek (Bilež je vsakogar tikal), ako mi vino précej plačaš, pa povém, bodisi v božjem imeni.«

»Krajíček, prinesi mu vina!«

Krajíček prinese, Bilež si ga natoči in pije, potem pa pripoveduje:

»Kakor veste, izgubi vsakdo kdaj pamet, ako ne mlad, pa star, in se hoče oženiti. Tudi méni je prišlo nekaj takega v glavo. Kjer sem hodil, podnevi in ponoči, vedno mi je nekaj dejalo: ‚Bilež, ožèni se!‘ . . . Hotel sem se iznebiti te misli in sem dejal sam v sebi: ‚Katero te pa vzame? V Krájinu že ni take.‘ Toda nič, prav nič ni bilo bolje. ‚Ožèni se, ožèni se in ožèni se!‘ Ko sem videl, da ni drugače, dejal sem: ‚I, šent, če se že moram, naj se pa!‘ Hitro sem začel gledati po ženskah, kjer sem hodil. Prej mi ni bilo do nobene, potlej sem pa ogledal vsako, kakšna je v život in obraz. Nekatera je bila záme prelepa, druga pregrda. Dolgo sem ogledoval také in izbiral ter sem jo napósled res našel.«

»Katero pa, katero?« seže mu v besedo Tonček.

»Brklezovo Nežo s Kala, saj vé, da jo poznate; sedaj je omožena v Tisovci. Lepa ni bila, da bi se bil vsakdo zaljubil vánjo, vendar tudi ne také grda, da bi je ne smel pogledati v obraz. Pa sem si dejal: ‚Neža bi bila záme, drugjé ni več take.‘ Potlej sem bil čez noč ondu. Ker je bilo poléti, ležala je Neža na kozolci v sénu, in jaz sem légel pod kozolec v listje. Strašno rad bi se bil začel pogovarjati, vendar nisem védel, kaj bi rekel. Kar ti kihne, kakor navlašč.«

»Bog pomagaj, Nežika!« oglasim se pod kozolcem.«

»Bog lonaj!« odgovori ona zgoraj.«

»Sedaj je prilika, pravim sam v sebi, ‚sedaj se lahko kaj pogovoriva!‘ Zató izpregovorim: ‚Nežika, ali še ne spiš?‘«

»Naka, nisem še nič zaspala. Kaj pa ti, lahko spiš?«

»Kàr ne dá se.«

»Zopet je molčala, zató sem se bal, da ne bi umolknila. Dejal sem: ‚Bog vé, ali bode letos kàj toča potolkla?‘«

»Bog vé res, reče ona.«

»Ali bodete kaj dosti našli?« vprašam jaz. »
 »Kolikor je zraslo, vse,« odvrne ona. »
 »Potlej sem jo vprašal, koliko imajo njiv, travnikov, koliko živine,
 in sem videl, da bi ne bilo napačno, ako bi jo vzela. »
 »Zjutraj, predno sem šel izpod kozolca, dejal sem: »
 »Nežika, vzela te bodem!«
 »Nasmijala se je in odgovorila: »
 »Kam me bodeš pa dejal, v koš ali v malho?«
 »Bodeš že videla,« rekel sem in šel, pa je še za menoj zaklicala: »
 »Pa hitro pridi póme!«
 »Ves srečen sem bil, ker je bila takó hitro pri volji, in sem od
 samega veselja pel in vriskal. Potlej sem vedno premišljal, kdaj bi se
 vzela, pa sem odkladal takó dolgo, da bi prišel pravi čas. Večkrat
 sem bil potlej še tam. Napósled sem videl, da ni bilo prav, ker sem
 odkladal. V Smolarje sem šel pogledat, ali je kaj novega; oglasil sem
 se tudi na Slemenih in na Ribniškem, in precěj časa je poteklo, predno
 sem prišel na Kal. Šel sem kàr h Brklezu, da bi brž videl Nežiko.
 Grem v hišo in ondu najdem stara dva, ki sta pri mizi sedé obirala
 kosti. »Zakaj pa nisi prišel na svatbo?« vpraša me Brklezovka. Močno
 sem se začudil in odgovoril: »Kdo se je pa ženil?«

»Kaj ne véš? Neža se je možila, préd tremi dnevi smo svatovali.«
 »Mêni je bilo, kakor bi me bil kdo polil z mrzlo vodo, in solze
 so mi prišle v oči. Obrnil sem se in zbežal iz hiše in s Kala. V gozdu
 sem se šele ustavil, vrgel koš raz hrbet in sédel na kamen. Solze so
 mi kapale iz očí, in pri srci mi je bilo takó grozno hudó, da še svoj
 živ dan nikdar ne takó. Jezen sem bil pa tudi, ker mi ni nič povedala,
 da se moží. Potlej sem šel na Javhe h grajskemu lovcu in tam sem
 ležal tri dni v sénu in nisem ne jedel ne pil od sáme žalosti in jeze.
 Ko sem se dovólj sestradal in užejil, dejal sem: »Kaj bi se zaradi
 žénišča, ki me je takó dolgo vodilo za nos? Če bi bil to prej védel,
 nikdar bi je ne bil pogledal in ogovoril!« Veselje za ženitev me je pa
 tudi minilo, in sedaj se ne oženim za vse ženske na svetu!«

Možjé so se smijali, Bilež je pa izpil vino, pobral vejico in odšel.
 Umrl je res samec v visoki starosti.

Književna poročila.

V.

Die Einfälle der Türken in Krain und Istrien.

Von Franz Levec, Laibach 1891. 58 str. (poseben odtisek iz letošnjega programa tukajšnje vélike realke).

Turški bôji so od nekdanj najljubši predmet slovenskim zgodovinarjem in to po pravici, zakaj za turških napadov se je v Slovencih najbolj vzbudila národna samozavést. Turki so Slovence prisilili, da so se začeli čutiti za poseben národ, in slovenske dežele (Kranjsko, Štajersko, Koroško in Goriško) so takrat skupno delovale proti skupnemu sovražniku. Dasi politiški že razkosane, vendar so čutile omenjene dežele, da jih veže národnostna vez in zgodovinsko jedinstvo. Dokler ni bilo skupne nevarnosti, hodila je vsaka omenjenih deželâ svojim pótem; kadar pa so začeli Turki pretiti vsem slovenskim deželam, spomnile so se zopet nekdanje jedinstvi in začele sklicevati skupne deželne zbornice tudi proti volji vladarjevi, kakor n. pr. dné 17. vinotoka 1462. leta v Lipnici. Vez avstrijskih deželâ z nemško državo je bila takrat še zeló šibka, bolj le zunanja, zasnovana po osebi vladarjevi. Zató se nemški državi nikakor niso videli nevarni turški napadi, nego prepustila je Friderika III. »podedovanim deželam«, naj si samé pomagajo, kakor vedó in znajo. Vendar tudi med »podedovanimi deželami« se je prava Avstrija (gorenja in dolnja) le malo menila za turški bič in to tem menj, ker ji je vladal Friderikov brat Albreht, pozneje pa većinoma ogerski kralj Matijaž Korvin.

Ostale so torej jedino le slovenske dežele najbolj prizadete; pomagati so si morale samé, ker od vladarja in države ni bilo pričakovati pomoči. Zató pa se je prebudila národna samozavést, in kmet kakor plemič sta se začela čutiti uda iste domovine, katero treba braniti s krvjó. Mnogo so pomogli k temu národnemu prebujenju tudi hrvaški in srbski »uskoki«, ki so pribežali na Kranjsko in Štajersko ter ondu jeli voditi vso obrambo Slovencev proti Turkom, kakor n. pr. óni »vitez Marko iz Klisa« (pri Spletu), katerega so uporni kmetje leta 1515. v Bréžicah ubili (Mittheilungen des hist. Ver. f. Steiermark, XXXIX., 10, opazka 1). Kmetje, ki so se naučili proti Turkom vihteti meč in prožiti loke, hoteli so poskušati moč tega orodja tudi proti svojim krivičnim tlačiteljem, in zató so bili najhujši kmetski upori ravno za turških bôjev. Ta prebujena národna samozavést je pognala tudi najlepše cvetke národnega pesništva slovenskega in pripravila pot književnemu delovanju, ki se je začelo v polovici XVI. stoletja v národu našem.

Nihče se torej ne bode čudil, ako se je tudi prof. Levčev lotil tega toli priljubljenega predmeta, ki nam dokazuje, da imajo i Slovenci svojo zgodovino. Korenito učeno in s spretnim peresom je opisal prvih štiriindvajset turških napadov na Kranjsko in najst v Istro, ali bolje: na Primorsko sploh. Prvi napadi iz let 1397., 1408. in 1418. so dvojbni, ali vsaj ne popolnoma dokazani, zato se morda venderle nekoliko „sile“ dela (str. 4.) nekaterim dokazilnim poročilom starih, ne istodobnih pisateljev. Tudi napad iz leta 1425. ali 1429., posebno pa oni iz leta 1431., zelo je temen, takó da pred letom 1469. ne vemo ničesar izvestnega o turški sili. To je tudi popolnoma umevno, ker je do leta 1461. stalo še kraljevstvo bosensko, ki je vsaj nekoliko branilo, da se večje čete niso mogle razliti po slovenskih deželah. Toda ko je pala Bosna, bila je nevarnost za Kranjsko in sosedne dežele kár očita, in zato vidimo, da so se začele leta 1462. skupno posvetovati o skupni obrambi, in zato je tudi cesar Friderik III. leta 1463. zapovedal kranjskim mestom, naj se utrdé kár najhitreje. Kakó potrebne so bile te naredbe, pokazali so dogodki leta 1469., ko so Turki kár v treh oddelkih preplavili Kranjsko.

Gledé na porabo virov in sestavo pojedinih poročil je Levčev spis jako natančen in korenit. Pisatelj ni samó porabil večjih kronik in zgodovinskih del, nego še celó male vesti iz časniških podlistkov in zasebnih listov. Posebno značilni so mnogi citati starejših pisateljev, ki rabijo drastiške izraze o Turkih, kakor n. pr. „pöse Hundt, ertzverwigte Raub- und Mord-Vögel“ i. t. d. Zaradi natančnosti in popolnosti se mora prištevati Levčev spis prvim zgodovinskim delom. Dà, po nekod je celó prenatancen, ker podaja stvari, ki pripadajo obči zgodovini, kakor n. pr. od polovice sedme do polovice devete strani.

Pomot ne bodemo iskali v takó temeljitom spisu. Samó na strani 16., opazka 4. je napačno kombinirano, da je „castrum Grez“ Velika Gorica pri Zagrebu. „Grez, Grech, Kerec“ je novo kraljevsko mesto, ki je nastalo v XIII. stoletji na desnem bregu Medveščaka (tam, kjer je sedaj górenje mesto zagrebško), nasproti starejši občini „Kaptol“, kjer so bivali kanoniki (Kláič, Opis zemalja str. 51.).

Gledé na topografijo taborov bodi omenjeno, da je tudi v dovski občini (proti Rutom) kraj Tabor, in sicer je to na katastralni mapi z besedo „Tabre“ (na tabre) zaznamenovani vrhunec 1153 m specialne karte na zapadni strani gozda Bélice. Nasproti pa je dvojbno, ali je na Šentviški góri kdáj stal tabor. Tamošnji zaselek se imenuje Daber (Tolminci dobro razločujejo *t* in *d*), in mogoče je, da to ime prihaja od besede „debro“ = die Schlucht. Na Tolminskem sploh ni taborov.

Tukaj ocenjeni spis nima nikakega uvoda in zato sedaj še ne vemo, kaj namerja g. pisatelj ž njim; vendar stoji v začetku delca „A. Die ersten Einfälle bis zum Tode Friedrichs III.“ Iz tega lahko sklepamo, da bode g. pisatelj v prihodnjih letnikih nadaljeval svoje delo in takisto korenito opisal tudi poznejše turške napade. Le škoda, da mu ne bode dosti moči misliti na slovensko leposlovno/književnost, katero bi sicer toli lahko bogatil z marsikaterimi spisi.

S. R.

VI.

H. J. Bidermann, Steiermarks Beziehungen zum kroatisch-slavon. Königreich im XVI. und XVII. Jahrhundert.

Tako slóve poseben odtisek (125 strani) iz letošnjih izvestij zgodovinskega društva za Štajersko. V njem razpravlja g. pisatelj, kakó je nastala in kakó se je razvila takoimenovana „slavonska“ (recte slovenska) gránica. Kakor so Kranjci ustanovili in vzdrževali „hrvaško“ gránico, takó so Štajerci postavili stalno brambo na „slavonski“ zemlji. Skrbeli so potem za oboroženje in živéž graničarjev, sezidali so jim varne in utrjene tabore ter jim dajali izkušene zapovednike. Do leta 1553. so vzdrževali Štajerci le v posameznih trdnjavah svoje posadke, pozneje pa so po nasvetu Ungnadovem razširili obrambeno zemljišče in osnovali vso „slavonsko“ gránico. Pomnožili so tudi graničarje in uredili njih poveljništvo. Zató je bilo treba mnogo denarja, in mnogokrat so morali Štajerci prav globoko seči v žep, da so vzdržali svojo ustanovitev. In še navzlic tem žrtvam je bila „slavonska“ gránica mnogokrat v nevarnosti, da prestane, zlasti ker so ji bili domačini sami nasprotni. H koncu razpravlja g. pisatelj še mejne prepire Štajercev in Hrvatov v okolici Bréžic, Pišec, Bizeljskega, Kozjega, Podčetrka in Rogatca. Leta 1614. je izpremenila Sotla svoj tok, in tri vasi (Prosinec, Čemehovec in Volčjak), ki so bile prej štajerske, pripadle so Hrvaškemu. Tudi v Medjimurji si je prisvojil grof Zrinjski devet vasij, ki so nekdanj pripadale gospošćini lutomerški. Dá, Krčelić (Hist. Eccl. Zagrab.) je zahteval leta 1584., naj se tudi Metlika, Črnomelj in Kočevje, stari deli trojedine kraljevine, „integre regno incorporentur.“ Ta strokovnjaški spis bodi vsem priporočen, ki se zanimajo za razmerje Slovencev in Hrvatov.

S. R.

Slovníški razgovori.

II.

(Dalje.)

Bolj ko sem se, pišoč le-té »razgovore«, zamislil v njih predmet, bolj se mi je utrdila vera, da je nerabnost dovršnikov v pravem sedanjiku že postulat golega razuma; obtorej se mi ne zdi prav nič čudno, da se tudi drugi indoevropski jeziki upirajo pravemu sedanjiku takih glagolov, ki so odločno dovršnega pomena. Razlika med slovanščino in sorodnimi ji jeziki je samó ta, da je v le-téh število glagolov z izključno dovršnim pomenom jako majhno (n. pr. nemški »kommen, bringen«), nasproti pa so si slovanska narečja ustvarila skoro za vsak glagolski pójem posebno dovršno in nedovršno obliko. Zanimive priče o tej naši trditvi je zbral Miklošič iz mnogovrstnih arijskih jezikov. Navedimo najvažnejše odstavke; »vergl. Synt.« p. 287. 24 piše M. takó-le:

»Die vergleichung anderer sprachen ergibt, dass zwar keine sprache den ausdruck für die verhältnisse der zeitdauer so folgerichtig entwickelt hat wie die slavischen, dass jedoch in vielen sprachen analogien dieser auffassung nachgewiesen werden können. der grund des zusammentreffens verwandter sprachen in diesem wie in anderen puncten ist in der gleichheit der ursprünglichen anlage dieser sprachen zu suchen, während die verschiedenheit in den abweichenden wegen zu finden ist, welche die entwicklung der sprachen eingeschlagen hat. der coniugation des indogermanischen verbums liegt, sowie jener der semitischen ein gegensatz zu grunde, nämlich der der vollendeten, abgeschlossenen und der der nicht vollendeten handlung. Fr. Müller, Die Conjugation des neupersischen verbums. 6. der gesammte bau des arischen verbums beruht auf der doppelheit des verbalstammes, auf dem gegensatze der form mit unverändertem ($\lambda\alpha\beta$, $\pi\epsilon\delta$, $\gamma\gamma$) und mit gesteigertem ($\lambda\alpha\mu\beta$, $\pi\epsilon\iota\delta$, $\gamma\gamma\gamma$) wurzelvocal. an jene knüpft sich die vorstellung der momentanen, an diese die der dauernden handlung. Curtius, Zur Chronologie 229, 233.« Primerjalna skladnja, ki je izza zadnjih let dosti napredovala, izpričala bode gotovo še kdaj tudi to slutnjo Miklošičevo.¹⁾ Nadalje razpravlja Miklošič skoro na štirih listih (str. 287.—294.) sorodne pojave raznovrstnih arijskih jezikov. Da ne govorimo o litavščini, slovanščini najsorodnejšem jeziku, omenjamo samó, da je ohranila celó

¹⁾ To se je v tem tudi zgodilo; prijatelj, ki se bavi s primerjajočim jezikoslovjem, potrdil mi je to vsaj gledé na gotščino.

latinščina nekaj spominov nekdanjega razločevanja dovršnikov in nedovršnikov in — čudo golemo — celo nemščina, o kateri se navadno uči, da se je popolnoma okanila razlike izmed perfektivnih in imperfektivnih glagolov, celo nemščina kaže še vedno nekaj sorodnosti s slovanščino. Poslušajmo zopet Miklošiča in Grimma! Mikl. »Syntax« 288/9 veli: »Wenn das deutsche verba hat, welche, wie gehen und kommen, tragen und bringen, sich zu einander verhalten wie die handlung an sich zur handlung mit rücksicht auf den erfolg, so sind diess erscheinungen, die keine nähere beziehung des deutschen zum slavischen darthun. näher stehen dem slavischen deutsche verba, die durch praefixirung, um mit Kurschat¹⁾ zu reden, resultativ werden: ahnen, erahnen; langem, erlangen; schlagen (biti), erschlagen (ubiti); ahd.faran, arfaran enudo assequi. noch näher treten viele praefixierte verba des deutschen den slavischen dadurch, dass sie in mehreren tempora zur bezeichnung des dauernden ebenso unfähig sind, wie praefixierte verba des slavischen. »es ist, sagt Grimm in der vorrede zu Wuk Stephanowitsch Kleiner serbischer Grammatik LII., dem deutschen fühlbar, dass von einem sterbenden, reisenden, lesenden, bleibenden nicht gesagt werden dürfe: er verstirbt, verreist, durchliest, verbleibt, sondern nur: er stirbt, reist, liest, bleibt, wogegen es im praeteri unbedenklich heisst: er verstarb, verreiste, verblieb, durchlas (ali ni videti, kakor bi Grimm govoril prav o našem predmetu ter glasno protestoval proti profesorja L. P. teoriji in sicer — oj! ironija, — na podlagi nemščine, óne nemščine, katere vpliv je provzročil to preporno vprašanje!); verstarb aber und starb unterscheiden sich wie im serbischen umrije und mrije, d. h. man muss sagen: er siechte und starb gleichsam sein leben lang; er verstarb gestern an seiner krankheit. und wiederum spielt das deutsche praesens in die bedeutung des futurum über: ich verreise morgen. sobald in der partikel eine abänderung des sinnes liegt, hat das praesens nichts anstössiges: z. b. ich verachte (vergl. asl. zavižda ich beneide.) vielleicht entdecken wir bei näherer aufmerksamkeit auf diesen gegenstand, dass die altdeutsche sprache der slavischen hierin genauer folgte als die heutige, welche zumal einfache slavische perfectiva nur durch umschreibungen auszudrücken im stande ist, meist aber, wie die feineren griechischen tempora, unausgedrückt lässt.« was Grimm 1824 ausgesprochen hat, dass nämlich die altdeutsche sprache der slavischen hierin genauer folgte als die heutige, ist nach der ansicht einiger germanisten in der that begründet. am genauesten stimmt hierin das gothische mit dem slavischen überein.« i. t. d.

¹⁾ Izdajatelj znane litavske slovnice.

Ali je treba še kaj dokazov? Ne moji trditvi, da je raba dovršnikov v pravem sedanjiku nemčevalna, zakaj ta je jasna kakor beli dan, ampak drugi moji trditvi, da se mora ta nemčizna iztrebiti in da je niti ne bode težko iztrebiti. Uverjen sem, da je tudi druga trditev že podprta več nego dovolj. Naj opozorim gospode čitatelje samo še na jeden moment, ki posebno živo osvetljuje nemožnost nasprotne teorije. Če je istina, da „imamo tudi prave sedanjike z golim dejanskim (faktiškim) pomenom, v katerih nam tudi lahko služijo perfektivniki“, ondaj velja vse to seveda tudi o sedanjikovem deležniku, ki je istega bistva, kakor indikativ sedanjikov, samo da je v nominalni obliki; tudi v deležniku sedanjikovem lahko „zamislimo dejanje samo na sebi, nerazdeljeno na začetek, vršitev in zvršetek, če si je predstavimo v jedni nerazdeljeni misli brez ozira na trajnost in rezultat dejanja, konstatujoč goli faktum“. Sedaj pa si, dragi čitatelj, izlušči neizogibno posledico iz teh dveh premis! No, mislim, gorostasna bode dovolj ta posledica, tako da se je ustraši sam g. prof. L. P., zakaj nemogoče mi je verjeti, da je že prej mislil nánjo. Posledica pa je tá-le: po profesorja L. P. ravno omenjeni teoriji so smetni sedanjikovi deležniki vseh tistih dovršnikov, kateri se dandanes rabijo v pravem sedanjiku, smetni so takovi deležniki: *dadoč*, *podadoč*, *svèt dadoč*; *dovoleč*; *izvedoč*, *odpovedoč se*, *zapovedoč* . . . Toda dovolj tega mukotrpnega naštevanja (primeri górenji imenik); menim, da ni tako izneslovenelega Slovenca, kateremu ne bi bilo zaščemelo po kostéh in po mozgu, ko je čital barbarske te oblike, prav vredne vrstnice Prešérnovih „potujč'vavšič“, „bravšič“. Absurdnost posledice dokazuje nezmisljenost teorije, iz katere izvira.

Že dvakrat smo omenili Šólarjeve razprave: „Die Tempora und Modi im Slovenischen mit Rücksicht auf das Deutsche und die classischen Sprachen“; zanimiva je zaradi samostalnega razmišljanja in zaradi izvirnih vzgledov in vzporednic, iz nemščine in klasiških jezikov zajetih; Miklošič se je v primerjalni sklanji močno opiral nánjo. Tudi Šólarju se vidi raba dovršnikov v pravem sedanjiku nenaravna, toda razjasnujoč to rabo, ne vé povedati veliko prepričevalnega; on piše takó-le (str. 18. in 19.): „Ausserdem steht das Praesens eines Verbi aoristici (t. j. dovršnika) öfters auch da, wo man nach Nr. 1 (gl. na m. r. str. 16.) ein Verbum imperfectivum erwarten würde. Diess ist der Fall bei einigen Verbis, die die Handlung gewissermassen in sich einschliessen, wie *obljubiti* versprechen, *vkazati*, *zapovedati* befehlen, *odpovedati se* entsagen, *potrditi* bestätigen, *poročiti*, *naročiti* auftragen, *pohvaliti* beloben, *priseči* schwören, oder sie einleiten, wie *reči*, *povedati* sagen, *svèt dati* den Rath geben, *podati* übergeben, u. ä. Der Gebrauch desselben hat seinen Grund darin, dass man gewissermassen von dem, womit man sich in dem Augenblicke befasst, absehend bloss angibt,

was man damit ausrichten will. Man wird z. B. bei der Ablegung eines Eides sagen: *prisežem, da tega nikoli nisem ne videl ne slišal*, wenn man dagegen in demselben Augenblicke die Frage vernähme: *Kaj delaš?* so würde man antworten: *Prisežam, da...*

Krasne in res prav originalne pa so vzporednice, katere navaja Šólar iz grščine in latinščine; žal, da tu ni prostora, da bi se obširneje bavili z njimi.

(Dalje prihodnjič.)

L I S T E K.

Denašnja priloga. Uverjeni smo, da bode s priloženo skladbo ustrezno marsikateremu pevskega društvu, katero bi se rado na tej ali óni veselici spomnilo Prešér-novega spomenika. Zató nam je v posebno zadostilo, da nam je g. prof. Anton Nedvíd drage volje prepustil prekrasno svojo pesem, kateri želimo, da bi se čésto pela v prid Prešérnovemu spomeniku.

XXVI. redni véliki zbor »Maticе Slovenske« je bil, kakor smo poročali že v poslednji številki, dné 1. meseca malega srpana t. l. Predsednik g. prof. J. Marn je pozdravil zbrane društvenike in poudarjal posebno zadovoljno, da je tudi v minulem društvenem letu »Matica« napredovala v knjigah, katere so bile, kolikor je znati, občinstvu po volji; napredovala v družnikih, ker so se tiskale društvene knjige letos že v 2400 izvodih (mimo 2200 izvodov lanskega leta), in končno tudi napredovala v javni veljavi, o čemer pričata občevanje z mnogimi učenimi društvami slovanskimi in živahno zanimanje društvenikov za volitve, ki se vršé od leta do leta mirneje in še dôkaj soglasno. Napredovanje je sicer počasno, vendar tem stanovitejše. »Slovensko-nemški slovar«, katerega izdeluje izvrsten odbornik »Maticе Slovenske«, prične se prihodnje leto tiskati in bode kolikor toliko tudi na čast »Maticí«. Ta sama pa je izdala že toliko slovstvenega blagá, da ga bodo imeli še pozni vnuki dovôlj použivati. »Bog daj tudi našemu sedanjemu delovanju svoj blagoslov!«

O drugi točki dnevnega reda (račun o društvenem novém gospodarstvu v dôbi od dné 1. prosinca do dné 31. grudna 1890. leta) ni bilo nobenega razgovora, ker so imeli društveniki itak tiskano poročilo pred seboj, katero so odobrili računski presojevalci gg. Fr. Bradaška, K. Žagar in G. Pirc. Iz tega poročila posnemljemo, da je imela »Matica« v svojem 26. društvenem letu dohodkov v gotovini 10.492 gld. 60¹/₂ kr., stroškov pa 7058 gld. 94 kr., torej je prebitka 3433 gld. 66¹/₂ kr. v gotovini, h kateremu je še prišteti 10.963 gld. v obligacijah. Vse imenje je znašalo koncem 1890. leta 53.824 gld. 21¹/₄ kr. proti 51.908 gld. 53 kr. z dné 31. grudna 1889. leta, torej se je pomnožilo za 1915 gld. 68¹/₂ kr. Poleg tega je oskrbovala »Matica« Jurčič-Tomšičevo ustanovo v znesku 2748 gld. 91 kr. in glavnico za spomenik dr. Coste v znesku 1302 gld. 79 kr. Hranila je depoziti ljubljanske čitalnice v znesku 1000 gld. in odbora za Bleiweisov spomenik v znesku 2591 gld. 99 kr. — Na predlog gosp. ravnatelja Šubica se prejšnji računski presojevalci zopet izvolijo, in nató se proračun za leto 1892. odobri brez razgovora. Dohodki so proračunjeni na 7335 gld. 90 kr., troški na 7042 gld. 69 kr.; izmed teh je odločenih za knjige 4550 gld.

O odborovem delovanju v dóbi od dné 1. ržénega cveta 1890. leta do dné 31. vélikega travna 1891. leta je poročal društveni tajnik g. E. Lah. Odbor je imel tri večje seje; v upravnístvu ni bilo nobenih izprememb, razven te, da se je moral blagajnik in hišni upravitelj g. I. Robič odpovedati zaradi bolehnosti. Nadomeščala sta ga predsednik in tajnik. Tajnik je bil v zadnji odborovi seji iz nova potrjen za tri leta. — Poročilo govori nató o delovanju književnega in gospodarskega odseka, o lanskih in letošnjih knjigah, katere smo že naznačili v 5. številki »Ljubljanskega Zvona«. Lani je založila »Matica« dr. Kosovo knjigo »Vzgojeslovje«, o kateri je upati, da jo naučno ministerstvo potrdi za šolsko knjigo; takisto namerja tudi letos založiti posebno šolsko knjigo, namreč *Pokorny-Tuškov* »Prirodopis rastlinstva« v tretjem natisu. — Knjižica se je pomnožila za 263 knjig, zvezkov in časopisov; književna zaloga je štela koncem 1890. leta 14.538 knjig in zvezkov ter 235 zemljevidov. — »Slovenska Beseda« se je gledé na neugodno razmerje stalno opustila. — Da napreduje število društvnikov, temu je nekoliko vzrok napredovanje društva samega, nekoliko tudi poverjenístva, ki se množé po številu in izpreminjajo v osehah. Nazadovala niso poverjenístva skoro nikjer; večinoma so celó napredovala, in sicer močnejše po Koroškem in Štajerskem, nego po Primorskem in Kranjskem.

Razven književnega in gospodarskega odseka je treba omeniti tudi odseka za nabiranje in izdavanje krajepisnih imen, ki se je lani shajal v več zaporednih sejah in o pravem času ustregel pozivu visokega c. kr. deželnega predsedništva, da pregleda in končno potrdi imenik kranjskih mest, trgov, vasij in sél, podlago nazivanju pri letošnjem ljudskem štetju.

»Matica« je tudi v zadnji dóbi brezplačno prepuščala starejše založne knjige, toda samó takšnim prosilcem, ki so društvniki, ali ki so obljubili, da pristopijo k »Matici«. Dókaj knjig je prejela »Matica« tudi v dar. Takó ji je poklonil ravnatelj *Bradaška* vse letnike »Novice«, pokojni kanonik *Adolf Veber* pa ji je volil jeden izvod skupnih svojih del, katerih je bilo tiskanih samó 20 iztiskov.

Končno se je g. tajnik še spominjal odličnejših umrlih članov »Matičinih«, namreč dr. *Miklošiča*, dr. *Jožefa Podlukarja* in *Martina Škubiča*. Da se primerno poslavi Miklošičev spomin, sklenil je odbor, da se v letošnjem »Letopisu« ponatisne *Navrtilovo* poročilo o pokojnika poslednjih dneh in o njega pogrebu ter da se temu poročilu dodá kratek zaznamek njegovih spisov, odlikovanj i. t. d. v zvezi z životopisom, ki je bil objavljen leta 1883. povodom njega sedemdesetletnice.

Po tem poročilu so se vršile dopolnilne volitve društvenih odbornikov. Izvoljeni so bili za štiri leta gg.: dr. *Fr. Detela*, dr. *Anton Gregorič*, *Simon Gregorič*, *Fr. Hubad*, *Anton Kržič*, *Fr. Levce*, dr. *Lavrencij Požar*, dr. *Jožef Starč*, *Ivan Šubič* in *Fr. Wiesthaler*.

Ker ni bilo nobenega nasveta ali predloga, sklenilo se je potem zborovanje.

Iz odborove seje »Maticeslovenske«. Odbor »Maticeslovenske« se je v svoji poslednji seji dné 8. m. m. razgovarjal o nekaterih važnejših književnih stvaréh. Prof. *Bezenšek* v Plovdivu je ponudil »Matici«, da bi založila drugi natisek njegove slovenske »Stenografije«; odbor bi to ponudbo z nekaterimi pogoji vzprejel. — Dalje se je poročalo o poljski povesti »Z ognjem in mečem«, katere ima »Matica« na ogled dva prevoda; o obeh prevodih se bo de ukrepalo šele v prihodnji seji (bržkone meseca vinotoka), ker še nista popolnoma pregledana. — Sklene se pospešiti stvarno popravo drugega natisa *Tuškovega* »Prirodopisa rastlinstva«; toda ker ni upanja, da izide tretji natisek še o pravem času za drugi tečaj prihodnjega šolskega leta, pooblasti se predsed-

ništvo, da izkusi o svojem času pridobiti zadosti iztiskov te knjige, bodisi v dar, bodisi na prodajo, ali v zameno s tretjim natisom

Na preilog g. dr. *Jernej Zupanca* se dosedanji predsednik g. prof. *Jožef Marn* zopet izvoli za predsednika; takisto se po nasvetu g. Marna potrdijo vsi dosedanji upravitelji; samó na mesto bivšega blagajnika, ki se je odpovedal zaradi bolehnosti, stopi naj g. dr. *Jožef Starč*. Ta nasvet se soglasno vzprejme. — Novoizvoljeni blagajnik je prevzel 10. dne t. m. društveno blagajnico, kar bodi o tej priliki iz noza povedano članom, poverjenikom društvenim in sploh občinstvu slovenskemu zaradi nakaznic, denarnih pisem i. t. d., katera naj se blagovolé odslej njemu pošiljati. — Po nasvetu g. dr. *J. Zupanca* se pošlje g. Robiču za trud, katerega je imel z „Matico“ kot blagajnik in hišni upravitelj, iz odbora pismena zahvala. — Na poziv predsednikov poročajo še zapisnikar, urednik „Letopisa“ in korektor Vrhovčeve knjige o tiskanji letošnjih društvenih knjig; upati je, da izidejo o pravem času. — Za letos je plačalo 1024 letnikov; od poslednje seje (dne 15. malega travna) je pristopilo društvu iz nova 67 letnikov. — Kujžnica se je v tej dóbi pomnožila za 64 knjig, zvezkov in časopisov.

Upravništvo »Maticе Slovenske« za dóbo 1891./92. se je v seji dne 8. m. m. osnovalo takó-le: Predsednik: *Jožef Marn*; I. podpredsednik: *Fr. Levce*; II. podpredsednik: *Peter Grasselli*; blagajnik in hišni upravitelj: *dr. Jožef Starč*; pregledovalec društvenih računov: *dr. Jernej Zupanc*; ključarja: *Anton Kržiž* in *Andrej Praprotnik*; overovatelja sejnih zapisnikov: *Anton Bartel* in *Simon Rutar*; pravni zastopnik: *dr. Ivan Tavčar*. Gospodarski odsek: *dr. Hinko Dolenc*, *Peter Grasselli*, *dr. Anton Jarc*, *dr. Jožef Starč*, *dr. Ivan Tavčar* in *Ivan Vilhar*. Književni odsek: *Anton Bartel*, *Anton Koblar*, *Anton Kržiž*, *dr. Jožef Lesar*, *Fr. Levce*, *Maks Pleteršnik*, *dr. Lavrencij Požar*, *Simon Rutar*, *Ivan Šubič*, *Ivan Tomšič*, *Fr. Wiesthaler*, *Anton Zupančič* in *Vilibald Zupančič*.

Bleiweisova slavnost v Ljubljani, katero je priredilo „Pisateljsko podporno društvo“, združeno s čitalnico ljubljansko, „Sokolom“ ljubljanskim in pevskim društvom „Slavec“, vršila se je dne 12. m. m. po vzporedi, kakeršnega smo že priobčili. Ko so prišla razna društva na slavnostni prostor Pred škofijo, kjer se je zbralo obilo občinstva, zapel je „Slavec“ kantato dr. B. Ipavca, zloženo na čast dr. Bleiweisu, in potem je nastopil notar g. *Luka Svetec* ter v dovršenem govoru slavil spomin vélikega pokojnika. Omenjal je, koliko dobrega je prišlo národu slovenskemu iz te hiše, v kateri je delal dr. Bleiweis malone štirideset let; koliko je storil zánj kot pisatelj, urednik in kot vodja v borbi za národne pravice. Bleiweis je, kakor njega dni Vodnik, vsestranski poučeval naš národ in zajedno širil národno zavest in ljubezen do máterinega jezika med vse stanovce. Zbiral je okolo sebe vse rodoljube, kateri so hoteli in mogli kaj delati za národ. Takó so bile napósled „Novice“ pravo središče vsemu književnemu delovanju našemu; Bleiweis nam je ustanovil književni jezik, takó da smo dandanes vsaj v duševnem oziru jeden národ. Bleiweis je bil trden steber, na katerega se je opiralo vse naše národno teženje. Črnili so ga, ali v hudih časih se je venderle vse zaupno oziralo nánj, in ta hiša bi mogla povedati, kakó odlična gospóda je zahajala k Bleiweisu, prosičé ga, naj pomaga vnemati národ za brambo države. Za svoje zasluge je bil tudi odlikovan na najvišjem mestu, národ pa ga je sploh imenoval očeta svojega. Ta hiša je bila priča, kakó srčno ga je ljubilo vse Sloventvo: prvič ob njega sedemdesetletnici in drugič, ko ga je nepregledna množica spremljala k večnemu počitku. „Danes pa smo se zbrali, da odkrijemo vzdano spominsko ploščo v trajni spomin, da je ta hiša dušno združeni Sloveniji očeta hiša in v vidno, tudi poznim potomcem sveto znamenje naše neminljive hvaležnosti do vzornega, po delih svojih neumrlega rodoljuba. Odgrni se torej zavesa, mi pa

zaključimo iz globine srca: Vekomaj živi dr. Janeza Bleiweisa viteza Trsteniškega spomin, njegovemu imenu večna čast in slava!" — Ko je izgovoril zadnji stavek, razkrila se je spomeniška ploča, izklesana od sivega marmorja. Napis ji slóve:

V tej hiši je živel
dr. JANEZ BLEIWEIS vitez TRSTENIŠKI
in dne 29. novembra 1881. umrl.

Pisateljsko društvo
12. 7. 1891.

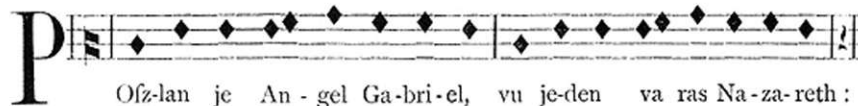
„Slavec“ je nató zapel Jenkovo „Molitev“, in slavnost je bila končana. O pol dveh je bil v čitalnici banket, na katerem so govorili gg.: dr. Vošnjak, župan Grusselli, dr. vitez Bleiweis, notar Svetec in Ivan Hribar. Večerni koncert na čitalniškem vrtu je privabil obilo odličnega občinstva in dostojno završil slavnost, katera se sicer ni zvršila v velikem obsegu, vendar pa takó, da se „Pisateljsko podporno društvo“ lahko upravičeno ponaša ž njo.

Slovenski zemljevidi. Znana firma E. Hözl na Dunaji se je izrekla, da založí slovenske zemljevide za ljudske in meščanske šole ter je naprosila g. prof. S. Kutarja, da bo de uredoval imenstvo teh zemljevidov.

Gallusova tristoletnica, ki je bila dne 12. m. m., praznovala se je takó, da se je v stolni cerkvi pela njega krasna maša „Elisabeth Zachariae“, nedavno najdena v tukajšnji licejalni knjižnici. Da se je mogla peti, postavil jo je stolni kapelnik gosp. A. Förster v takt in mo.terne ključe. — „Glasbena Matica“ priredi jeseni koncert, pri katerem se bodo pele zgolj skladbe Gallusove. Omenimo še, da je Gallusovih maš, katere je zasledil gosp. Mantuani, nad 16; nedolgo pa se je še menilo, da naš slavni cerkveni skladatelj sploh nobenih pisal ni.

Gospodičina Ivana Kobilca, znana slikarica slovenska, bila je pri letošnji slikarski razstavi v pariškem »salonu« odlikovana za dve razstavljeni sliki. Večji listi francoski so priobčili laskave ocene o nje umotvorih; zlasti je ugajala slika »En été« (Poléti), na kateri so slikane osebe prirodno veliko in sósebno plastiški. Gospodičino Kobilco so vzprejeli v mednarodno družbo lepih umetnostij, čast, kakeršna se podeljuje umetnicam namesto svetinje.

»Pofzlan je Angel Gabriel«. Poročujé v zadnji šte. »Ljublj. Zvona« marsikaj zanimivega o stari slov. cerkveni pesmi: »Jager na lovu šraja«, zaželel je č. g. A. Fékonja, da zvé vso pesem: »Pofzlan je«, češ, morda se opira na našo pesem: »Jager na lovu šraja«. Rad ustrezem njega želji in podajam pesem: »Pofzlan je Angel Gabriel«, kakor je tiskana v »Cithari octochordi« na str. 67. Evo je:

Doyde v-priproztu hiŷczu, y onde nayde zorniczu :
kotere tak govoryaffe, y takuju pozdravlyaffe.

»Zdrava budi ó Maria! chizta ponizna Devicza:
 milozti puna nebezke, oberh punozti Angyelzke.
 Gozpon je Bog vřzegdar z-tobum, y pred tobum, y za tobum:
 blagofzlovlyena jefzi ti, megy vřzega fzveta fenami.«
 Kak to Deva be razmela, Angelzki naklon prijela:
 kruto fzeje prezraffila, y v chiztom fzerczu zmutila.
 Marie reche Gabriel; »neztraffilze ó Maria:
 Bosjuzfi milozt dobila, kogafzi gruto lyubila.
 Ti hoches fzina prijeti, Boga-chloveka roditi:
 devichtva nechesh zgubiti, Matifze hoches ozvati.
 JEsuffengma moras zvati, on velik hoches pozvati:
 y gresni fzvet odkupiti, y pekel vezf opleniti.
 Bofyi fze Szin hoches zvati, nyemu Otecz hoches dati:
 na defzne ruke fzedeti, y naveke kralyuvati.«
 Reche Maria Angyelu, po imenom Gabrieļu:
 »Kak to bude Gabriele, o fzveti Bofyi Angyele?
 Ar mufa nefzem zpoznala, nit devichtva pogubila:
 nego fzem je obchuvala, Bogu fzem je alduvala.«
 Zachne Angyel govoriti: »prezfveti Duh hoches priti:
 y tebe hoches obztreti, y nyegva moch priztupiti.
 Elizabet tvâ rodicza, ona je fzina priela:
 y vu ztarozti rodila, arje zmofna rech Gozpona.«
 Ponizno reche Devicza, »ovo Bofya fzlusbenicza:
 budi mene poleg tvoje rechi, o fzveti Angyele.«
 Buditi dika Gozpone, kifzi prijiet od Devicze:
 z-Oczem y z-Duhom prezfvetem, dikati budi naveke. Amen.

Le malo izpremenjena se prepeva ta pesem še danes v národu hrvaškem (prim. molitvenik O. E. Jaisa: »Isus prijatelj maleni«, kateri rabi največ národu za pesmarico str. 241., 18. izd.). Tudi napev se je izpremenil kaj malo. »Pofzlan je« je po nekod jako podoben pesmi »Jager na lovu řraja«, vendar mislim, da se ne oslanja nánjo, ker iste misli (posebno dialog) se nahaja malone v vseh adventskih pesmih (prim.: »Pofzlan je Angel z neba«. »Cith. oct.«, str. 53.) a temeljé se na sv. pismu. Začetek obeh pesmij pa spominja stare latinske pesmi, katera začenja:

»Missus venit, advolavit Gabriel de sidere:
 & Mariae prius ille, dixit AVE Gratiae.«

(glej »Cith. oct.«, str. 42., a njen hrvaški prevod na str. 66.). Ako se pa katera pesem oslanja na drugo, o čemer dvojim, to bi bila slovenska izvorna in temeljna, kar priča nje malo čudni početek iz davne dóbe.

Ne morem si kaj, da ne bi omenil še knjizice, katera je izšla letošnje pomladi v Zagrebu: »Starohrvatske crkvene popijevke«. Ukajdio ih, harmonizovao i tekstove im priredio Vjenceslav Novak. 8°, str. 63. Cena 40 kr. V knjizici je tiskanih 52 pesmij (17 adventnih, 16 božičnih, 7 postnih, 2 vřzemske, 3 o sv. rešnjem Telesi, 5 različnih in 2 za mrliče), a vse so zajete iz prebógatega zaklada, katerega hrani Hrvatom njih »Cithara octochorda«, katera pa je, da greóó omenim, zbornik cerkvenih pesmij, ne pa obrednik, kakor piše krivo g. A. Fékonja. Premalo se je doslej spoštovala ta dragocena zbirka, dostojen spomenik naših pradedov; od vseh stranij se je prinašala tuja

šara, katera vsa skupaj ni vredna toliko, kakor jedna pesem iz »Popijevaka«. Zakaj li posojati pri drugih národih, ako je v národu toliko in takó krasnih napevov (prim. Kuchačevu zbirko) in če ima národ takov zbornik, kakršna je »Cithara octochorda?« Res, nikdo se ni zanimal baš mnogo za cerkveno petje, dasi je takó znamenito za národ. Tuje pesmi se ne morejo omiliti národu, kaj li, ko se na vse pretege muči in nateza jezik in naglasek, da mora pristnega Hrvata kár uho boleti. Ali je morda to hrvaški:

»Pred tobom o Božé klečé« i. t. d. ali:

»Na lice mi padámo

Pred tobom o Božé!« i. t. d.

Odslej bode menda vender bolje. Saj je ta Novakova zbirka velik korak k napredku. Novak je pokazal Hrvatom pot, po katerem naj hodijo, pokazal jim studenec, iz katerega naj zajemajo. Da bi se le »Popijevke« hitro razširile med národ! Prvikrat bodo zvenéle morda marsikateremu razvajenemu ušesu nekoliko čudno, ali uverjen sem, da bo le resno, dostojanstveno, cerkveno petje národu po volji. Mnogi teh koralnih napevov so takó lepi, da lahko teknujejo, kakor pravi sam Novak, z najlepšimi drugovi vseh drugih národov.

Vj. Novak je ritmiziral napeve, oblekel jih v harmoniško obleko, ali takó, da ne izgubljajo koralnega značaja, in priredil jim dostojne besede, zakaj dasi moramo spoštovati starino, vender se ne more več popevati káj takevega, kakor v pesmi »Jager i. t. d.«, kakršnih je v »Cithari« več. Dobro bi bilo pa vender, da je pesnim pridejan povsod še stari tekst, ker bi ga bilo zanimivo primerjati, a tudi za razvijanje jezika bi bilo znamenito. Med »Popijevkami« je dobila tudi naša »Jager na lovu šraja« svoje mesto (glej str. 23.), kakor tudi: »Poslan bi angejo Gabriel (str. 22.) in »Missus venit« (»Doletio angel s neba« na str. 20.). Besede »Jagru« so sevéda povsem izprememjene. Zbirka je sestavljena jako marno in vestno; vsa čast izdajatelju! Národní učitelji naj bi hitro segli po nji in jo uveli v národ. Sevéda bi trebalo nadaljevati to takó lepo delo, prirediti še drugih pesmij, rabiti pridno »Citharo octochordo« in v nje duhu prenoviti in popraviti cerkveno petje hrvaško. Bog dáj!

Janko Barč.

V. izkaz darov za Prešérnov spomenik.

Precesek	gld. 438'66
Jožef Marn, c. kr. profesor i. t. d. v Ljubljani	„ 11'—
Dr. J. Kotnik, notarski kandidat v Ljubljani	„ 10'—
Dijaki iz Maribora, Celja, Ptuja in Gradca pri končni veselici v Ptui	„ 3 30
Ivan Debelak, c. in kr. stotnik v Ungváru	„ 10'—
Višji realci v Ljubljani	„ 10'55

Skupaj gld. 483'51

Jagičeva tridesetletnica. Dne 8. m. m. je praznoval g. V. Jagič tridesetletnico svojega književnega delovanja. Leta 1861. je namreč izšlo pryó delo njegovo v programu zagrebške gimnazije »Pabirci po cvieću našega narodnoga pjesništva«; število vseh spisov Jagičevih pa je od takrat legija. Kdor bi hotel navesti samó naslove vseh člankov, kar jih je spisal Jagič v teh tridesetih letih, izpolnil bi že precejšnjo knjigo. Od leta 1880. je izdal, ne gledé na »Archiv für slavische Philologie«, katerega urednje še dandanes, preobilo spisov, izmed katerih imenujemo samó »Zakon vinodolski«, »Specimina linguae palaeoslovenicae«, »Marinsko čvetero evangelije«, štiri paleografske razprave, »Menaea«, dopisovanje Kopitarja in Dobrovskega i. t. d., i. t. d. poleg mnogih drugih člankov in očn o delih ruskih učenjakov. Prav sedaj izide njega studija o slovanskih starinah in nedolgo tuli vsestranski razširjena in spopolnjena studija o národni poeziji slovanski, katera je

izhajala dókaj let v „Radu“ jugoslovanske akademije. — Največjega slavista sedauje dóbe so se torej dné 8. m. m. zahvalno spominjali obili njega učenci berlinski, peterburški in dunajski ter mu izročili krasen album svojih slik. Dal Bog, da bi neumorni učenjak še pozna leta bogatil slavistiko s proizvodi globokega svojega znanja!

Hrvaška opera. Operni pevec g. *Ivo pl. Hreljanović* priredi o priliki zagrebške jubilarne razstave venec opernih predstav, za katere se mu je že posrečilo pridobiti znane domače in tuje umetnike. Izmed tujih oper se bodo pele »Faust«, »Trovatore«, »Mali vojvoda«, »Fra Diavolo«, izmed domačih pa »Nikola Šubić in »Boysijska večica«. To je torej po daljšem času zopet poskus oživiti operne predstave v Zagrebu, in mi želimo od vsega srca, da bi popolnoma uspelo lepo in zaslužno podjetje g. Hreljanoviča. — Predstave se začnó dné 1. vélikoga srpana in trajajo do dné 15. kimovca.

Mažuraničeva dela. Kakor poroča »Vienac«, namerja g. *Vladimir Mažuranič*, sin največjega epika hrvaškega, izdati zbrana dela vélikoga svojega očeta.

Češki zakladi v Aziji. Kakor znano, bili so Mongoli delj časa v Moravski in Štezijski, dokler se niso morali leta 1241. po bitvi na Dobrem polji umečniti v svojo domovino. Tedaj so vzeli s seboj raznotere stvari iz samostanov in gradov ter jih zanesli do Samarkanda, kjer so bile še po smrti Tamerlana leta 1405. Ko se je moralo to mesto udati, prenesli so svoje zaklade v Bekem, kjer se nahajajo še dandanes. Ker je Bekem dostopen Evropcem, zato pravi dunajski »Fremdenblatt«, naj bi morda češka akademija znanostij poslala tja in v Samarkand učenjakov, ki bi iskali čeških starin.

† **Dr. Jan Peter Jordan.** Na Dunaji je umrl sloveči lužnikosrbski pisatelj dr. Jan Peter Jordan v 74. letu dóbe svoje. Bil je jako plodovit pisatelj in izdal mimo drugih knjig nemški pisano slovnico gorenjelužiškega jezika. Leta 1841. je priobčil tudi nekoliko srbskih národnih pesmij pod imenom »Wićazec Petr.«

Dva nova poljska groba. Na Poznanskem je umrl *Jan Aleksander Fredro*, sin slovečega dramatika Aleksandra Fredra. Spisal je mnogo veseloiger, n. pr. »Przed śniadaniem«, »Piomka wujaszka«, »Mentor«, »Obce żywoły«, »Wielkie bractwo«, »Kalocze«, »Ubogi czy bogaty«, »Consilium facultatis«, »Posażna jedynaczka«, »Drzemka pana Prospara«, »Poznajnim kochasz«. Osebe Fredrovih dramatiških proizvodov so zajete iz neposrednjega resničnega življenja; najrajši je slikal lahkoživce in egoiste.

V Krakovem je umrl škof *Adam Stanisław Krasiński*, član krakovske akademije, v 87. letu dóbe svoje. Pokojnik je spisal mnogo znanstvenih razprav in bil zajedno izboren pesnik. Preložil je na poljščino starorusko pesem »Slovo o polku Igorjevem«; drugi znamenitejši spisi njegovi so: »Szkola rymotwórcza Horacego«, »Prawo kanoniczne«, »Synonimy języka polskiego«, »Gramatyka polska« in »Złote myśli«, sentencije izredno globoke modrosti. V rokopisu je zapustil daljšo pesem »Wołyń« in zanimive spominske črtice.

Grof Lev Tolstoj je spisal novo brošuro, v kateri odločno obsoja sléharo znanost in umetnost, v kolikor ne služi človečnosti in splošni koristi

Listnica. — B. H. »Blagovolite natisniti, kar sem zložil v petih minutah.«

»V gozdu sem se tih sprehajal,
Pticek je na veji pel,
S srečo mi srcé napajal,
Da sem bil močno vesel.«

Nehoté smo se domislili meniha, kateremu je pa nekaj sto let rajska ptica v gozdu »napajala« srce, da je bil tudi také »močno« vesel. — V petih minutah ste spisali to

pesem? Nam ni treba nič petih sekund, da jo položimo v grob k prežalostnim drugim mrličem! — Slavko.

»Presrečno mi bodi
Pozdravljeno, dekle!
Ti spremljaš me povsodi,
Še v sanjah vidim te!«

Nič novega; takó se sploh godi zaljublencem, toda misliti ni treba, da je naš list kakov »postillon d'amour«. — Francišek. »Zvezdam«:

»Zvezde zlate,
Kaj migljate
Z néba nočnega navzdol?«

Sevéda smo radovedni, zakaj vender migljajo te zlate zvezde in celó z nočnega neba. Da migljajo navzdol, to prihaja od tod, ker svetijo brzkone na bol.

»Niso rane
Vam neznane,
Ve poznate mojo bol.«

Motili se nismo, toda jako se motite Vi, ako mislite, da je zvezdam res kaj do Vaše »boli«. Izpregovorimo resno besedo: Predno bi »Ljubljanski Zvon« priobčeval take neslanosti, o katerih človek ne vé, ali bi se jezil ali bi se jim smijal, rajši vidimo, da sploh ne prinaša nobenih pesmij! — Drugislav: V Vašem trioletu nismo našli nič menj nego osem klicajev — dokaz, kakó živo in strastno vzdihujete. Kar pretresel nas je n. pr. vzklik:

»Devica, ne zapústi mene!
Tako jaz prosim te ljubeč.
Ódreč tvoj, draga, je moreč!
Devica, ne zapústi mene!« —

Upajmo, da pretrese ta prošnja takisto trdosrečno devico, kateri je namenjena: — K. S. (»Na vrtu«); I. B. (»Slana«); M. G. (»Izpremembra«): Nerabno. — A. Ž. Za naš list nerabno. — Binia. Nekoliko o priliki. — Mirko. Poslane pripovedke ne moremo priobčiti iz lahko umevnega razloga. — Knežan. Morda prihodnjč. — M. H. Vsega nikakor ne; nekaj o priliki in po potrebi. — Vid. Ako napišete nekaj rimanih vrstic, treba ni misliti, da ste že zložili pesem. Za nas do cela nerabno. — Stanko. Takisto. — G. J. S. v Z. Dotično poročilo nam je došlo za to številko prepozno; priobčimo ga v prihodnji številki. Lepa hvala!

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v velikí osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrta leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj Janko Kersnik. — Odgovorni urednik dr. Ivan Tavčar.
Upravništvo »Národna Tiskarna« Gosposke ulice št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.

Prešérnu.

Besede zložil **A. Funtek.**

Maestoso.

Uglasbil **A. Nedvěd.**

1. } Ten.
2. } *Ten.*
Bas.

Sla-va od-me-va, sla-va, sla - va naj-bolj - še-mu

 Ten.
Bas.

si - nu, V ná-ro-du gla - sen raz - le - ga se klik: Sla-va od-

 Ten.
Bas.

me-va, sla-va, sla-va pr-ve-mu si-nu, Pev - ca ne-smrt-ne-ga

 Ten.
Bas.

bo - di spo-mi-nu Na - še lju-bez-ni, na - še lju-bez-ni,

na - še lju - bez - ni po - stav - ljen pom - nik! Na - še lju - bez - ni po -

Andante.

rit. *p* *Solo.*

stav - ljen pom - nik! Meh - ki nam du - šo ob - je - ma - jo glá - si:

rit. *p*

On je, ki ži - je sred jas - nih gra - dów; On je, ki ži - je v od -

p

da - lje - ni vá - si, Pes - mi te več - ni pom - nik so nje - gów!

Je - den pomnik še spo - min mu o - krá - si: Vi - den Slo - ven - stva,

vi-den Slo-ven-stva, vi-den zlo-žen od Slo - ven - stva da - rón!

Tutti.

Je-den pom-ník še spo - min mu o - krá-si, Vi-den Slo-ven-stva,

vi-den Slo-ven-stva, vi-den zlo-žen od Slo - ven - stva da - rón!

Maestoso.

To-rej na sla - vo, sla-vo, sla - vo naj-bolj - še-mu si - nu

V ná-ro-du gla - sen raz - le-gaj se klik: To-rej na sla - vo,

sla-vo, sla-vo pr - ve-mu si-nu, Pev - ca ne - smrt-ne-ga

bo - di spo-mi-nu Na - še lju-bez-ni, na - še lju-bez-ni,

na - še lju - bez-ni po - stav-ljen pom-nik, po - stav - ljen pom-

nik, po - stav-ljen pom-nik!

